

บทที่ 3

กฎหมายเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ของผู้ทรงสิทธิบัตรร่วม

ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิทธิประโยชน์ของผู้ทรงสิทธิบัตรร่วม โดยเฉพาะกฎหมายสิทธิบัตร กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยทรัพย์สิน ตลอดจนกฎหมายต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับสิทธิประโยชน์ของผู้ทรงสิทธิบัตรร่วม เพื่อประโยชน์ในการนำไปเป็นหลักวิเคราะห์ประเด็นปัญหาข้อกฎหมาย ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1. กฎหมายสิทธิบัตร

กฎหมายสิทธิบัตรเป็นประเภทหนึ่งของกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา อันเป็นกฎหมายที่ให้ความคุ้มครองสำหรับสิ่งประดิษฐ์ แบบผลิตภัณฑ์หรือกรรมวิธีของทุกสาขาเทคโนโลยี และกฎหมายสิทธิบัตรได้ให้สิทธิเด็ดขาดแก่ผู้ประดิษฐ์ หรือออกแบบผลิตภัณฑ์ในการแสวงหาประโยชน์การใช้สิทธิในสิทธิบัตร

1.1 ประเภทของสิทธิบัตร

กฎหมายสิทธิบัตร เป็นกฎหมายที่ให้การรับรองและคุ้มครองสิ่งประดิษฐ์ และแบบผลิตภัณฑ์ ซึ่งการให้ความรับรองหรือความคุ้มครองนั้น อยู่ภายใต้ที่กฎหมายกำหนด รวมถึงประเภทของสิทธิบัตร ซึ่งพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 ได้แบ่งประเภทสิทธิบัตร ไว้ดังต่อไปนี้ ประเภทของสิทธิบัตร มี 3 ประเภท

1.1.1 สิทธิบัตรการประดิษฐ์และสิทธิบัตรกรรมวิธี

สิทธิบัตรการประดิษฐ์ พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 และที่แก้ไขเพิ่มเติมได้บัญญัติเกี่ยวกับสิทธิบัตรการประดิษฐ์ไว้ ดังนี้

1) ความหมายของการประดิษฐ์ การประดิษฐ์ (Invention) หมายความว่า การคิดค้นหรือคิดทำขึ้นอันเป็นผลให้ได้มาซึ่งผลิตภัณฑ์หรือกรรมวิธีใดชิ้นใหม่ หรือการกระทำใด ๆ ที่ทำให้ดีขึ้นซึ่งผลิตภัณฑ์¹

กรรมวิธี หมายความว่า วิธีการ กระบวนการ หรือกรรมวิธีในการผลิตหรือการเก็บรักษาให้คงสภาพหรือให้มีคุณภาพดีขึ้นซึ่งผลิตภัณฑ์ และรวมถึงการใช้กรรมวิธีนั้น ๆ ด้วย² จากคำนิยามดังกล่าว สรุปได้ว่าการประดิษฐ์คือความคิดสร้างสรรค์อันเป็นผลให้ได้มาซึ่งผลิตภัณฑ์หรือกรรมวิธี เช่น ความคิดเกี่ยวกับการผลิตหรือประกอบเครื่องเสียง โทรทัศน์ รถยนต์ รถจักรยานยนต์ หรือการผลิต หรือการถนอม-รักษา หรือการปรับปรุงคุณภาพอาหาร โดยการหมัก การดอง การฉายรังสี เป็นต้น ซึ่งความคิดสร้างสรรค์เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์หรือกรรมวิธีนั้นจะต้องสามารถนำไปปฏิบัติให้เกิดผลได้ การประดิษฐ์ที่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายสิทธิบัตรในที่นี้จึงหมายถึงความคิดสร้างสรรค์ มิใช่ตัววัตถุหรือตัวผลิตภัณฑ์หรือกรรมวิธี และต้องเป็นความคิดสร้างสรรค์ที่ได้คิดค้นหรือคิดทำขึ้นซึ่งอาจเรียกว่า “การคิดค้นจนสำเร็จ” มิใช่เป็นแค่การค้นพบในสิ่งที่เกิดขึ้นแล้วในธรรมชาติ เช่น การคิดค้นสารสกัดจากสมุนไพรหรือการค้นพบแร่ธาตุ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นการค้นพบในสิ่งที่มีอยู่แล้วในธรรมชาติมิใช่เป็นการคิดค้นหรือการคิดทำขึ้น แต่หากได้มีการนำสิ่งเหล่านี้ไปผสมผสานหรือประยุกต์ใช้ทำให้เกิดผลิตภัณฑ์หรือกรรมวิธีขึ้นใหม่และสามารถนำไปปฏิบัติให้เกิดผลได้จริงจึงถือว่าเป็นการประดิษฐ์

2) เงื่อนไขการขอรับสิทธิบัตรการประดิษฐ์

สิ่งประดิษฐ์ที่ได้ถูกสร้างสรรค์โดยการคิดค้นขึ้นมา เพื่อขอรับความคุ้มครองตามกฎหมายนั้น องค์ประกอบสาระสำคัญของงานประดิษฐ์นั้นจะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายและสามารถขอรับสิทธิบัตรได้ โดยกฎหมายสิทธิบัตรได้รับบัญญัติข้อยกเว้นการได้รับความคุ้มครอง ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 9 แห่งพระราช-

¹พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522, มาตรา 3 วรรคสาม.

²เรื่องเดียวกัน, มาตรา 3 วรรคสี่.

บัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 โดยที่สิ่งประดิษฐ์ที่จะได้รับความคุ้มครองแก่ผู้ทรงสิทธิบัตรและที่จะขอรับสิทธิบัตรได้ จะต้องประกอบด้วยลักษณะดังต่อไปนี้

การประดิษฐ์ขึ้นใหม่ ได้แก่การประดิษฐ์ที่ไม่เป็นงานที่ปรากฏอยู่แล้ว งานที่ปรากฏอยู่แล้ว ให้หมายความถึงการประดิษฐ์ ดังต่อไปนี้

(1) การประดิษฐ์ที่มีหรือใช้แพร่หลายอยู่แล้วในราชอาณาจักรก่อนวันยื่นขอรับสิทธิบัตร หมายถึง ผลิตภัณฑ์หรือกรรมวิธีทุกอย่างที่มีอยู่หรือมีการใช้อย่างแพร่หลายอยู่แล้วในประเทศไทยก่อนวันขอรับสิทธิบัตร ซึ่งเป็นสาระสำคัญของการประดิษฐ์ที่กฎหมายกำหนดเงื่อนไขของความใหม่

(2) การประดิษฐ์ที่ได้มีการเปิดเผยถึงสาระสำคัญถึงรายละเอียดในเอกสารหรือสิ่งที่ได้เผยแพร่อยู่แล้ว ไม่ว่าในหรือนอกราชอาณาจักร ก่อนวันขอรับสิทธิบัตร และไม่ว่าการเปิดเผยนั้นจะโดยเอกสาร สิ่งพิมพ์ การนำออกแสดง หรือประการอื่นใด หมายถึง ผลิตภัณฑ์หรือกรรมวิธีที่ได้มีการเปิดเผยสาระสำคัญหรือรายละเอียดต่อสาธารณชน ทำให้สาธารณชนได้ทราบและเข้าใจเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์หรือกรรมวิธีนั้น เช่น การอธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์หรือกรรมวิธีในสิ่งพิมพ์หรือหนังสือออกจำหน่าย การนำออกแสดงรายละเอียดในนิทรรศการ เป็นต้น

พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 และที่แก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 6 วรรคท้าย ได้บัญญัติข้อยกเว้นในกรณี การเปิดเผยสาระสำคัญหรือรายละเอียดโดยผู้ประดิษฐ์รวมทั้งการแสดงผลงานของผู้ประดิษฐ์ในงานแสดงสินค้าระหว่างประเทศ หรือในงานแสดงต่อสาธารณชนของทางราชการและเปิดเผยสาระสำคัญหรือรายละเอียดดังกล่าวได้กระทำภายในสิบสองเดือนก่อนที่จะมีการขอรับสิทธิบัตร มิให้ถือว่าเป็นการเปิดเผยสาระสำคัญหรือรายละเอียดตาม (2)

(3) การประดิษฐ์ที่ได้รับสิทธิบัตรหรืออนุสิทธิบัตรแล้วไม่ว่าในหรือนอกราชอาณาจักรก่อนวันขอรับสิทธิบัตร หมายถึง ผลิตภัณฑ์หรือกรรมวิธีที่ได้มีการจดทะเบียนสิทธิบัตรหรืออนุสิทธิบัตรไว้ในประเทศใดประเทศหนึ่งแล้ว จะนำไปขอรับผลิตภัณฑ์หรือกรรมวิธีสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์หรือกรรมวิธีในประเทศอื่นไม่ได้

³พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522, มาตรา 6.

(4) การประดิษฐ์ที่มีผู้ขอรับสิทธิบัตรหรืออนุสิทธิบัตรไว้แล้วนอกราชอาณาจักรเป็นเวลาเกินสิบแปดเดือนก่อนวันขอรับสิทธิบัตรแต่ยังไม่ได้มีการออกสิทธิบัตรหรืออนุสิทธิบัตรให้ หมายถึง การประดิษฐ์ที่ได้มีการขอรับสิทธิบัตรหรืออนุสิทธิบัตรไว้แล้วในประเทศอื่น แต่ยังมีได้มีการออกสิทธิบัตร และได้มาขอรับสิทธิบัตรหรืออนุสิทธิบัตรในประเทศไทยเกิน 18 เดือนนับตั้งแต่วันที่ขอรับสิทธิบัตรหรืออนุสิทธิบัตรในประเทศอื่น

(5) การประดิษฐ์ที่มีผู้ขอรับสิทธิบัตรหรืออนุสิทธิบัตรไว้แล้วไม่ว่าในหรือนอกราชอาณาจักร หมายถึง การประดิษฐ์ที่มีการขอรับสิทธิบัตรหรืออนุสิทธิบัตรไว้แล้วไม่ว่าในประเทศไทยหรือต่างประเทศ และได้มีการประกาศโฆษณาแล้วการประดิษฐ์ที่มีชั้นการประดิษฐ์สูงขึ้น ได้แก่ การประดิษฐ์ที่ไม่เป็นที่ประจักษ์โดยง่ายแก่บุคคลที่ไม่มีความชำนาญในระดับสามัญสำหรับงานประเภทนั้น⁴ ซึ่งหมายถึงเป็นการประดิษฐ์ที่จะต้องไม่ใช่ผลิตภัณฑ์หรือกรรมวิธีที่สามารถคิดค้นหรือประดิษฐ์ได้โดยง่ายสำหรับผู้ที่มีความรู้พื้นฐานทั่วไปในเรื่องนั้น ๆ และให้ถือเอาความรู้ความสามารถของบุคคลที่มีความชำนาญในระดับสามัญเป็นเครื่องวัด

การประดิษฐ์ที่สามารถประยุกต์ในทางอุตสาหกรรม ได้แก่ การประดิษฐ์ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการผลิตทางอุตสาหกรรม รวมทั้งการประดิษฐ์หัตถกรรม เกษตรกรรม และพาณิชยกรรม⁵ ซึ่งหมายถึงเป็นการประดิษฐ์ที่สามารถนำการประดิษฐ์ไปใช้ให้เกิดผลในทางปฏิบัติได้อย่างแท้จริง และเป็นสิ่งที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสมในการผลิตทางอุตสาหกรรม หัตถกรรม เกษตรกรรม และพาณิชยกรรม

3) การประดิษฐ์ที่ไม่ได้รับความคุ้มครอง

การประดิษฐ์ดังต่อไปนี้ เป็นสิ่งที่ขอรับสิทธิบัตรและอนุสิทธิบัตรไม่ได้

⁴ พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522, มาตรา 7.

⁵ เรื่องเดียวกัน, มาตรา 8.

(1) จุลชีพและส่วนประกอบส่วนใดส่วนหนึ่งของจุลชีพที่มีอยู่ตามธรรมชาติ สัตว์ พืช หรือสารสกัดจากสัตว์หรือพืช

(2) กฎเกณฑ์และทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์

(3) ระบบข้อมูลสำหรับการทำงานของเครื่องคอมพิวเตอร์

(4) วิธีการวินิจฉัย บำบัด หรือรักษาโรคนุญย์ หรือสัตว์

(5) การประดิษฐ์ที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดี
อนามย์หรือสวัสดิภาพของประชาชน⁶

1.1.2 สิทธิบัตรการออกแบบผลิตภัณฑ์

พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ได้บัญญัติเกี่ยวกับสิทธิบัตรการออกแบบผลิตภัณฑ์ไว้ดังนี้

1) ความหมายของการออกแบบผลิตภัณฑ์

คำว่า “การออกแบบ” หมายความว่า ไม่ได้นิยามไว้ในความหมายตามกฎหมายสิทธิบัตรนี้ “การออกแบบ” มุ่งเน้นแต่เฉพาะการออกแบบอันทำให้เกิดการผลิตผลิตภัณฑ์ทางด้านอุตสาหกรรม นั่นคือ การออกแบบผลิตภัณฑ์ให้มีรูปร่าง หรือรูปทรง หรือลวดลายสีสันทัน อันมีลักษณะเฉพาะน่าสนใจเพื่อใช้เป็นแบบสำหรับการผลิตในจำนวนมาก ซึ่งวัตถุอันเป็นผลิตภัณฑ์ในการใช้สอยต่าง ๆ⁷

“แบบผลิตภัณฑ์” หมายความว่า รูปร่างของผลิตภัณฑ์ หรือองค์ประกอบของลวดลาย หรือสีของผลิตภัณฑ์ อันมีลักษณะพิเศษสำหรับผลิตภัณฑ์ ซึ่งสามารถใช้เป็นแบบสำหรับผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมรวมทั้งหัตถกรรมได้⁸

จากคำนิยามดังกล่าวคำว่า “การออกแบบผลิตภัณฑ์” อาจแบ่งลักษณะของการออกแบบผลิตภัณฑ์ได้เป็น 2 ประเภท คือ

⁶พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522, มาตรา 9 และมาตรา 65 ทศ.

⁷เรื่องเดียวกัน, มาตรา 3.

⁸เรื่องเดียวกัน, มาตรา 3 วรรคห้า.

(1) รูปร่างของผลิตภัณฑ์ หมายถึง รูปร่างลักษณะหรือรูปทรงของผลิตภัณฑ์ ทั้งที่เป็นลักษณะด้านความกว้าง ความยาว และความสูงของผลิตภัณฑ์ซึ่งสามารถมองเห็นได้จากภายนอก เช่น รูปทรงภายนอกของขวดเหล้า ขวดน้ำหอม เป็นต้น

(2) องค์ประกอบของลวดลายหรือสี หมายถึง ลวดลายหรือสีที่ทำให้เกิดขึ้นบนผิวภายนอกของผลิตภัณฑ์ เช่น ลวดลายของแก้วน้ำ ลวดลายของผ้าไหม ลวดลายของแจกัน เป็นต้น ทั้งนี้ การทำให้เกิดลวดลายหรือสีดังกล่าวขึ้นนั้นอาจจะเกิดขึ้นด้วยวิธีใดก็ตาม

การออกแบบผลิตภัณฑ์อาจประกอบด้วย ทั้งลักษณะของรูปร่างของผลิตภัณฑ์และลวดลายหรือสีของผลิตภัณฑ์ประกอบกัน หรืออย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะก็ได้

2) เงื่อนไขการขอรับสิทธิบัตรการออกแบบผลิตภัณฑ์

พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 มาตรา 56 บัญญัติว่า “การออกแบบผลิตภัณฑ์ที่จะขอรับสิทธิบัตรตามพระราชบัญญัตินี้ได้ต้องเป็นการออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่เพื่ออุตสาหกรรมรวมทั้งหัตถกรรม”

การออกแบบผลิตภัณฑ์ดังต่อไปนี้ไม่ถือว่าเป็นการออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่⁹

(1) แบบผลิตภัณฑ์ที่มีหรือใช้แพร่หลายอยู่แล้วในราชอาณาจักรก่อนวันขอรับสิทธิบัตร

(2) แบบผลิตภัณฑ์ที่ได้มีการเปิดเผยภาพ สารสำคัญ หรือรายละเอียดในเอกสารหรือสิ่งพิมพ์ที่ได้เผยแพร่อยู่แล้วไม่ว่าในหรือนอกราชอาณาจักรก่อนวันขอรับสิทธิบัตร

(3) แบบผลิตภัณฑ์ที่เคยมีประกาศโฆษณาตามมาตรา 65 ประกอบด้วยมาตรา 57 การออกแบบผลิตภัณฑ์คล้ายกับรูปแบบผลิตภัณฑ์เสาอากาศรับสัญญาณที่มีผู้อื่นเปิดเผยและเผยแพร่มาก่อนจึงไม่สมบูรณ์¹⁰

⁹พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522, มาตรา 57.

¹⁰คำพิพากษาฎีกาที่ 12/2550.

3) การออกแบบผลิตภัณฑ์เพื่ออุตสาหกรรมหรือหัตถกรรม

หมายถึง การออกแบบผลิตภัณฑ์เป็นความคิดสร้างสรรค์ที่เกี่ยวกับลักษณะภายนอก ของผลิตภัณฑ์ กล่าวคือ ส่วนที่เป็นองค์ประกอบที่เป็นลักษณะที่ห่อหุ้มอยู่ภายนอกของผลิตภัณฑ์ซึ่งมองเห็นได้ มิใช่เป็นองค์ประกอบภายในที่ไม่สามารถมองเห็นได้ ซึ่งเป็นการใช้ความคิดสร้างสรรค์ในด้านศิลปะมาใช้ออกแบบผลิตภัณฑ์ ทำให้แบบผลิตภัณฑ์มีลักษณะพิเศษและเกิดคุณค่าในทางพาณิชย์ และสามารถนำไปใช้เป็นแบบผลิตภัณฑ์เพื่ออุตสาหกรรมหรือหัตถกรรมได้ เช่น รูปร่างหรือลวดลายของขวดบรรจุน้ำหอม การออกแบบลวดลายสำหรับผ้าไหม เป็นต้น

4) การออกแบบผลิตภัณฑ์ที่ขอรับสิทธิบัตรไม่ได้

การออกแบบผลิตภัณฑ์ดังต่อไปนี้ ขอรับสิทธิบัตรไม่ได้¹¹

(1) แบบผลิตภัณฑ์ที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หมายถึง การออกแบบผลิตภัณฑ์ที่ขัดต่อความรู้สึกของคนทั่วไป ลักษณะของแบบผลิตภัณฑ์อาจเป็นรูปร่างหรือลวดลายลามกอนาจาร กฎหมายจึงกำหนดไว้เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม

(2) แบบผลิตภัณฑ์ที่กำหนดโดยพระราชกฤษฎีกา ซึ่งกฎหมายกำหนดไว้เพื่อให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่รัฐสามารถออกพระราชกฤษฎีกากำหนดแบบผลิตภัณฑ์ที่ไม่สามารถขอรับสิทธิบัตรได้ ซึ่งปัจจุบันยังมิได้มีการออกพระราชกฤษฎีกากำหนดแบบที่ต้องห้ามขอรับสิทธิบัตรแต่อย่างใด

1.1.3 อนุสิทธิบัตร

โดยเหตุที่การประดิษฐ์ใดที่จะขอรับสิทธิบัตรได้นั้น ย่อมต้องเป็นไปตามองค์ประกอบตามที่กฎหมายบัญญัติไว้

การประดิษฐ์ที่ขอรับอนุสิทธิบัตรได้ต้องประกอบด้วย ดังต่อไปนี้

- 1) เป็นการประดิษฐ์ขึ้นใหม่
- 2) เป็นการประดิษฐ์ที่สามารถประยุกต์ในทางอุตสาหกรรม

¹¹พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522, มาตรา 58.

จากบทบัญญัติดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการประดิษฐ์ที่ขอรับอนุสิทธิบัตร มีกำหนดเงื่อนไขเพียงสองประการไม่เหมือนกับการประดิษฐ์ที่ขอรับสิทธิบัตรกล่าว คือ ได้ตัดเงื่อนไขในเรื่องของการประดิษฐ์ในขั้นสูงขึ้นไป เพราะต้องการส่งเสริมให้มีการประดิษฐ์คิดค้น แม้จะเป็นการประดิษฐ์ที่ไม่ใช่เป็นการประดิษฐ์ที่มีขั้นสูงขึ้นไปก็ควรได้รับความคุ้มครองโดยคุ้มครองในลักษณะของอนุสิทธิบัตร ส่วนเงื่อนไขการประดิษฐ์ใหม่ และเป็นการประดิษฐ์ที่สามารถประยุกต์ในทางอุตสาหกรรม เป็นเงื่อนไขสองประการที่จะต้องพิจารณาว่าจะขอรับความคุ้มครองในรูปของอนุสิทธิบัตร หากไม่ครบถ้วนตามเงื่อนไขแล้วมีการออกอนุสิทธิบัตรไป อนุสิทธิบัตรนั้นก็อาจถูกเพิกถอนได้ตามมาตรา 65 นว

ความหมายของ อนุสิทธิบัตร หมายถึงการประดิษฐ์ที่ไม่ถึงขั้นการประดิษฐ์ที่สูงขึ้นเหมือนกับเงื่อนไขการขอรับสิทธิบัตร แต่ยังมีองค์ประกอบสองประการที่สำคัญคือ เป็นการประดิษฐ์ขึ้นใหม่และเป็นการประดิษฐ์ที่สามารถประยุกต์ในทางอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นหลักเกณฑ์เช่นเดียวกับสิทธิบัตร หลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการขอรับอนุสิทธิบัตร นอกจากการประดิษฐ์ไม่ต้องถึงขั้นสูงขึ้นดังเช่นการขอรับสิทธิบัตรแต่ประการใด หลักเกณฑ์การประดิษฐ์ขึ้นใหม่ และการประดิษฐ์ที่สามารถประยุกต์ใช้ในทางอุตสาหกรรม เป็นไปตามหลักเกณฑ์เงื่อนไขเดียวกันกับการขอรับสิทธิบัตร รายละเอียดดังกล่าวมาแล้วข้างต้น โดยที่หมวด 2 ว่าด้วยสิทธิบัตรการประดิษฐ์ มาใช้บังคับในหมวด 3 ทั่วไปว่าด้วยอนุสิทธิบัตรโดยอนุโลม¹² อย่างไรก็ตามกฎหมายก็บัญญัติไว้ด้วย บุคคลใดจะขอรับทั้งอนุสิทธิบัตรและสิทธิบัตรเพราะการประดิษฐ์อย่างเดียวกันนั้นไม่ได้¹³ เนื่องจากหากยอมให้ทำได้แล้ว การประดิษฐ์อย่างเดียวยังได้รับความคุ้มครองถึงสองอย่างในขณะเดียวกัน คือทั้งสิทธิบัตรและอนุสิทธิบัตร แต่กฎหมายก็บัญญัติให้โอกาสผู้ขอรับอนุสิทธิบัตรมีสิทธิขอเปลี่ยนแปลงประเภทของอนุสิทธิบัตรเป็นสิทธิบัตรก็ได้ แต่ต้องขอเปลี่ยนก่อนมีการจดทะเบียนการประดิษฐ์และออกอนุสิทธิบัตร หรือก่อนการประกาศโฆษณาคำขอรับสิทธิบัตรตามมาตรา 28 แล้วแต่

¹²พระราชบัญญัติสิทธิบัตร (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2542, มาตรา 65 ทศ.

¹³พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522, มาตรา 65 ตรี.

กรณี และผู้ขอมีสิทธิให้อื้อเอาวันยื่นคำขอเดิมเป็นวันยื่นคำขอ ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดโดยกฎกระทรวง¹⁴ คือกฎกระทรวง ฉบับที่ 21 (พ.ศ. 2542)

1) ถ้าอธิบดีพิจารณาเห็นว่า คำขอรับอนุสิทธิบัตรไม่ถูกต้องตามมาตรา 65 ทศ ประกอบด้วยมาตรา 17 หรือการประดิษฐ์นั้นไม่ได้รับความคุ้มครองตามมาตรา 65 ทศ ประกอบด้วยมาตรา 9 ให้อธิบดีสั่งยกคำขอรับอนุสิทธิบัตรนั้น และให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีหนังสือแจ้งคำสั่งโดยทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับไปยังผู้ขอรับอนุสิทธิบัตรหรือโดยวิธีการอื่นที่อธิบดีกำหนดภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่อธิบดีมีคำสั่ง

2) ถ้าอธิบดีพิจารณาเห็นว่า คำขอรับอนุสิทธิบัตรถูกต้องตามมาตรา 65 ทศ ประกอบด้วยมาตรา 17 และการประดิษฐ์นั้นได้รับความคุ้มครองตามมาตรา 65 ทศ ประกอบด้วยมาตรา 9 ให้อธิบดีมีคำสั่งให้จดทะเบียนการประดิษฐ์และออกอนุสิทธิบัตร และก่อนการจดทะเบียนการประดิษฐ์และออกอนุสิทธิบัตร ให้พนักงานเจ้าหน้าที่แจ้งผู้ขอรับอนุสิทธิบัตรเพื่อให้ผู้ขอรับอนุสิทธิบัตรชำระค่าธรรมเนียมการออกอนุสิทธิบัตร และค่าธรรมเนียมการประกาศโฆษณา ตามวิธีการและระยะเวลาที่กำหนดในมาตรา 65 ทศ ประกอบด้วยมาตรา 28 (2) อนุสิทธิบัตรให้เป็นไปตามแบบที่กำหนดโดยกฎกระทรวงบทบัญญัติของมาตรา 65 เบญจ ดังกล่าวเป็นการวางหลักเกณฑ์การดำเนินการของพนักงานเจ้าหน้าที่ โดยให้ตรวจสอบคำขอว่าเป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ แล้วทำรายงานเสนออธิบดี อธิบดีมีคำสั่งยกคำขอได้หากคำขอรับอนุสิทธิบัตรไม่ชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งผู้ขอก็มีสิทธิอุทธรณ์ต่อคณะกรรมการสิทธิบัตร คณะกรรมการสิทธิบัตรมีคำวินิจฉัยอย่างไรก็สามารถอุทธรณ์ต่อศาลได้ซึ่งตามมาตรา 74 ในกรณีที่คำขออนุสิทธิบัตรถูกต้องตามกฎหมายอธิบดีจะมีคำสั่งให้จดทะเบียนการประดิษฐ์และออกอนุสิทธิบัตร มีการแจ้งให้ผู้ขอรับอนุสิทธิบัตรนำค่าธรรมเนียมมาชำระต่อไป สำหรับอนุสิทธิบัตรนั้น กระทรวง ฉบับที่ 21 (พ.ศ. 2542) ออกตามความในพระราชบัญญัติสิทธิบัตรได้ระบุแนวไว้ทำกฎกระทรวง โดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับเจ้าของสิทธิ วันขอรับสิทธิ ผู้ประดิษฐ์ เลขที่คำขอ ชื่อที่แสดงถึงการประดิษฐ์ รายละเอียดการประดิษฐ์ ข้อถือสิทธิ เป็นต้น

¹⁴พระราชบัญญัติสิทธิบัตร (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2542, มาตรา 65 จัตวา.

การร้องขอให้ตรวจสอบการประดิษฐ์โดยบุคคลผู้มีส่วนได้เสีย การขอรับอนุสิทธิบัตรนั้น จะไม่มีการตรวจสอบการประดิษฐ์เหมือนอย่างกรณีของ สิทธิบัตร ซึ่งต้องมีการตรวจสอบ มีการเรียกบุคคลมาให้ถ้อยคำหรือให้ส่งเอกสาร หลักฐานต่าง ๆ เมื่อมีการจดทะเบียนการประดิษฐ์แล้วก็จะมีการออกอนุสิทธิบัตร กฎหมายเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้เสีย ร้องขอให้ตรวจสอบว่าการประดิษฐ์ที่อยู่ใน เงื่อนไขของมาตรา 65 ทวิ คือเป็นการประดิษฐ์ขึ้นใหม่และสามารถประยุกต์ในทาง อุตสาหกรรมได้หรือไม่ โดยพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 ได้บัญญัติเกี่ยวกับ เรื่องนี้ไว้ในมาตรา 65 ฉ ซึ่งบัญญัติว่า มาตรา 65 ฉ ภายในหนึ่งปีนับจากวันประกาศ โฆษณาการจดทะเบียนการประดิษฐ์และออกอนุสิทธิบัตร บุคคลผู้มีส่วนได้เสียอาจ ขอให้ตรวจสอบว่าการประดิษฐ์ที่ได้รับอนุสิทธิบัตรมีลักษณะตามกำหนดในมาตรา 65 ทวิ หรือไม่ก็ได้ เมื่อได้รับคำขอให้ตรวจสอบการประดิษฐ์ตามวรรคหนึ่ง ให้พนักงาน เจ้าหน้าที่ตรวจสอบการประดิษฐ์ และทำรายงานการตรวจสอบเสนอต่ออธิบดี

เมื่ออธิบดีพิจารณารายงานการตรวจสอบของพนักงานเจ้าหน้าที่ตาม วรรคสองแล้วเห็นว่าการประดิษฐ์นั้นมีลักษณะตามที่กำหนดในมาตรา 65 ทวิ ให้อธิบดี แจ้งให้ผู้ขอให้ตรวจสอบและผู้ทรงสิทธิบัตรทราบภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่อธิบดีมี คำวินิจฉัย ในกรณีที่อธิบดีเห็นว่าการประดิษฐ์นั้นไม่มีลักษณะตามที่กำหนดในมาตรา 65 ทวิ ให้อธิบดีมีคำสั่งให้สอบสวนข้อเท็จจริง และแจ้งคำสั่งให้ผู้ทรงอนุสิทธิบัตรทราบ เพื่อยืนยันคำแถลงแสดงผลของตนภายในหกสิบวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้งคำสั่ง และ อธิบดีจะเรียกให้บุคคลใดมาให้ถ้อยคำ ชี้แจงหรือให้ส่งเอกสารหรือสิ่งใดเพิ่มเติมก็ได้ และเมื่อได้ตรวจสอบข้อเท็จจริงแล้ว ถ้าอธิบดีพิจารณาเห็นว่าการประดิษฐ์นั้นไม่มี ลักษณะตามที่กำหนดในมาตรา 65 ทวิ ให้อธิบดีทำรายงานการสอบสวนเสนอต่อ คณะกรรมการเพื่อสั่งเพิกถอนอนุสิทธิบัตรนั้น และแจ้งผู้ขอให้ตรวจสอบและผู้ทรงอนุ สิทธิบัตรทราบภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่คณะกรรมการมีคำสั่ง บทบัญญัติของมาตรา 65 ฉ ดังกล่าว เป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับการขอให้มีการตรวจสอบการประดิษฐ์ที่ได้รับ อนุสิทธิบัตร เพื่อให้มีการเพิกถอนต่อไป รายละเอียดต่าง ๆ อาจแยกพิจารณาได้

ส่วนสิทธิของผู้ทรงอนุสิทธิบัตร ผู้ทรงอนุสิทธิบัตรมีสิทธิใช้คำว่า “อนุสิทธิบัตรไทย” หรืออักษร อสบท. หรืออักษรต่างประเทศที่มีความหมาย

เช่นเดียวกันให้ปรากฏที่ผลิตภัณฑ์ ภาชนะบรรจุ หรือหีบห่อของผลิตภัณฑ์ หรือในการโฆษณาการประดิษฐ์ตามอนุสิทธิบัตร¹⁵ ซึ่งการใช้คำหรืออักษรตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้นจะต้องมีการระบุหมายเลขอนุสิทธิบัตรไว้ด้วย¹⁶

1.2 บุคคลผู้มีสิทธิขอรับสิทธิบัตร

การที่บุคคลใดจะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายสิทธิบัตรนั้น กฎหมายสิทธิบัตรให้ได้รับการคุ้มครองตามแบบพิธี คือการยื่นขอจดทะเบียนขอรับสิทธิบัตร และมีขั้นตอนในการพิจารณาตามกฎหมาย ทั้งพระราชสิทธิบัตรได้กำหนดให้บุคคลดังต่อไปนี้เท่านั้นในอันที่จะสามารถมีสิทธิขอรับสิทธิบัตรได้ คือ

- 1) ผู้ประดิษฐ์หรือผู้ออกแบบหรือทายาทของบุคคลดังกล่าว
- 2) นายจ้าง หรือผู้ว่าจ้าง หน่วยราชการ องค์การของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ
- 3) ผู้รับโอนขอรับสิทธิบัตรจากบุคคลอื่น

1.2.1 ผู้ประดิษฐ์และผู้ออกแบบผลิตภัณฑ์และทายาท

ผู้ประดิษฐ์เป็นผู้มีสิทธิขอรับสิทธิบัตร และมาตรา 65 ให้นำมาตรา 10 มาบังคับใช้โดยอนุโลม¹⁷

ผู้ออกแบบจึงเป็นผู้มีสิทธิขอรับสิทธิบัตร¹⁸

ผู้ประดิษฐ์หรือผู้ออกแบบได้แก่ ผู้ที่เป็นเจ้าของความคิด และได้ดำเนินการทำให้เกิดการประดิษฐ์หรือการผลิตผลิตภัณฑ์ขึ้น จึงเป็นผู้มีสิทธิขอรับสิทธิบัตร อย่างไรก็ตาม ผู้ประดิษฐ์หรือผู้ออกแบบที่จะมีสิทธิขอรับสิทธิบัตรจะต้องมิใช่ลูกจ้าง หรือผู้รับจ้างตามสัญญาจ้างที่มีวัตถุประสงค์ให้ทำการประดิษฐ์หรือออกแบบ ซึ่งสัญญาจ้างมิได้ระบุให้ลูกจ้างหรือผู้รับจ้างเป็นผู้มีสิทธิขอรับสิทธิบัตรและจะต้องมิใช่ข้าราชการหรือพนักงานองค์กรของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจที่มีหน้าที่ทำการประดิษฐ์หรือ

¹⁵พระราชบัญญัติสิทธิบัตร (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2542, มาตรา 65 อัญฐุ วรรคหนึ่ง.

¹⁶เรื่องเดียวกัน, มาตรา 65 อัญฐุ วรรคสอง.

¹⁷เรื่องเดียวกัน, มาตรา 10 วรรคแรก.

¹⁸เรื่องเดียวกัน,

ออกแบบ เพราะในกรณีดังกล่าว นายจ้างหรือผู้ว่าจ้าง หน่วยราชการ องค์การของรัฐ หรือ รัฐวิสาหกิจเป็นผู้มีสิทธิขอรับสิทธิบัตร นอกจากนี้ บุคคลดังกล่าวจะต้องมีสัญชาติหรือมี ภูมิลำเนาในประเทศไทย หรือประเทศที่กำหนด

ในกรณีบุคคลหลายคนทำการประดิษฐ์หรือออกแบบร่วมกัน บุคคล เหล่านั้นมีสิทธิขอรับสิทธิบัตรร่วมกัน ดังนั้นจึงต้องยื่นขอรับสิทธิบัตรร่วมกันทุกคน เว้นแต่ผู้ประดิษฐ์ร่วมหรือผู้ออกแบบร่วมบางคนจะไม่ยอมร่วมขอรับสิทธิบัตร หรือ ติดต่оไม่ได้ หรือ ไม่มีสิทธิขอรับสิทธิบัตร ทั้งนี้ตามที่กฎหมายกำหนด¹⁹

สิทธิขอรับสิทธิบัตรเป็นทรัพย์สินอย่างหนึ่ง ถ้าผู้ประดิษฐ์หรือ ผู้ออกแบบตาย สิทธิดังกล่าวย่อมเป็นมรดกตกทอดไปสู่ทายาทของบุคคลดังกล่าว²⁰

1.2.2 นายจ้าง หรือผู้ว่าจ้าง หน่วยราชการ องค์การของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ

สิทธิขอรับสิทธิบัตรสำหรับการประดิษฐ์หรือการออกแบบผลิตภัณฑ์ ซึ่งลูกจ้างได้ประดิษฐ์หรือออกแบบขึ้น โดยการทำงานตามสัญญาจ้างหรือโดยสัญญาจ้าง ที่มีวัตถุประสงค์ให้ทำการประดิษฐ์หรือออกแบบยอมตกได้แก่นายจ้าง เว้นแต่สัญญาจ้าง ระบุไว้เป็นอย่างอื่น และในกรณีที่แม้สัญญาจ้างจะไม่เกี่ยวข้องกับการประดิษฐ์แต่ลูกจ้าง ได้ทำการประดิษฐ์สิ่งหนึ่งสิ่งใดด้วยการใช้วิธีการ สติปัญญา หรือรายงานซึ่งลูกจ้างสามารถใช้หรือล่วงรู้ได้เพราะการเป็นลูกจ้างตามสัญญาจ้างนั้น สิทธิขอรับสิทธิบัตรก็ย่อม ตกเป็นของนายจ้างด้วยเช่นกัน²¹ ทั้งนี้ นายจ้างหรือผู้ว่าจ้างที่จะขอรับสิทธิบัตรจะต้อง มีสัญชาติหรือมีภูมิลำเนาในประเทศไทย หรือประเทศที่กำหนด²² อย่างไรก็ตามในกรณี ต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น ลูกจ้างมีสิทธิได้รับบำเหน็จพิเศษจากนายจ้าง สิทธิที่จะได้รับ บำเหน็จพิเศษนี้ เป็นสิทธิเด็ดขาด นายจ้างจะเขียนสัญญาตัดสิทธิดังกล่าวของลูกจ้าง ไม่ได้ อธิบัตินกรมทะเบียนการค้ามีสิทธิกำหนดจำนวนบำเหน็จพิเศษ²³ ในกรณีที่

¹⁹ พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522, มาตรา 15.

²⁰ เรื่องเดียวกัน, มาตรา 10 บรรทัดแรก.

²¹ เรื่องเดียวกัน, มาตรา 65.

²² เรื่องเดียวกัน, มาตรา 14.

²³ เรื่องเดียวกัน, มาตรา 12 และมาตรา 65.

ผู้ประคิษฐ์หรือผู้ออกแบบเป็นข้าราชการ พนักงานองคักรของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจ และข้าราชการพนักงานดังกล่าวมีหน้าที่ที่จะต้องทำการประคิษฐ์หรือออกแบบ สิทธิขอรับสิทธิบัตรยอมตกได้แก่ หน่วยราชการ องค์กรของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจนั้น โดยข้าราชการหรือพนักงานซึ่งเป็นผู้ประคิษฐ์หรือผู้ออกแบบนั้นมีสิทธิได้รับบำเหน็จพิเศษ เว้นแต่จะมีระเบียบกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น²⁴

1.2.3 ผู้รับโอนสิทธิในการยื่นคำขอรับสิทธิบัตร

สิทธิขอรับสิทธิบัตรเป็นทรัพย์สินซึ่งอาจโอนให้แก่กันได้²⁵ ดังนั้นผู้มีสิทธิขอรับสิทธิบัตร เช่น ผู้ประคิษฐ์หรือผู้ออกแบบ หรือทายาทของผู้ประคิษฐ์หรือผู้ออกแบบ หรือนายจ้างหรือผู้ว่าจ้าง จึงอาจโอนสิทธิดังกล่าวให้แก่บุคคลอื่นได้ การโอนสิทธิขอรับสิทธิบัตรต้องทำเป็นหนังสือลงลายมือชื่อผู้โอนและผู้รับโอน²⁶ ในกรณี ที่ผู้ประคิษฐ์ร่วมหลายคนเป็นผู้โอน ผู้ประคิษฐ์ร่วมทุกคนต้องลงลายมือชื่อร่วมกัน²⁷ หากไม่ทำตามที่กฎหมายกำหนดไว้ดังกล่าวการโอนยอมตกเป็นโมฆะ²⁸ นอกจากนี้ผู้มีสิทธิขอรับสิทธิบัตรดังกล่าวข้างต้น จะต้องมีความสมบัติ ดังต่อไปนี้²⁹ มีสัญชาติไทย หรือเป็นนิติบุคคลที่มีสำนักงานแห่งใหญ่ตั้งอยู่ในประเทศไทย

- 1) มีสัญชาติของประเทศที่มีภาคีแห่งอนุสัญญา หรือความตกลงระหว่างประเทศเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิบัตรซึ่งประเทศไทยเป็นภาคีอยู่ด้วย
- 2) มีสัญชาติของประเทศที่ยินยอมให้บุคคลสัญชาติไทยหรือนิติบุคคลที่มีสำนักงานใหญ่ในประเทศไทยขอรับสิทธิบัตรในประเทศนั้นได้
- 3) มีภูมิลำเนา หรืออยู่ในระหว่างการประกอบอุตสาหกรรมหรือพาณิชย์กรรมอย่างแท้จริง และจริงจังในประเทศไทย หรือประเทศที่เป็นภาคีแห่งอนุสัญญาหรือ

²⁴ พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522, มาตรา 13 และมาตรา 65.

²⁵ เรื่องเดียวกัน, มาตรา 10 วรรคสอง.

²⁶ เรื่องเดียวกัน, มาตรา 10 วรรคสาม.

²⁷ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 1361.

²⁸ เรื่องเดียวกัน, มาตรา 115.

²⁹ พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522, มาตรา 14.

ความตกลงระหว่างประเทศเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิบัตรซึ่งประเทศไทยเป็นภาคีอยู่ด้วยซึ่งเห็นได้ว่าเจตนารมณ์กฎหมายพระราชบัญญัติสิทธิบัตร ซึ่งได้มีการแก้ไขเมื่อ พ.ศ. 2542 ได้วางหลักเพื่อให้ความรับรองเพื่อหลักสัญญาในเรื่องการปฏิบัติเยี่ยง-คนชาติ ตามข้อตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาเกี่ยวกับการค้าหรือ TRIPS

1.3 สิทธิของผู้ทรงสิทธิบัตรร่วม

กรณีที่ผู้ประดิษฐ์หรือออกแบบผลิตภัณฑ์ร่วมกันหรือบุคคลที่มีฐานะอื่นและได้มาซึ่งเป็นผู้ทรงสิทธิบัตรไม่ว่าจะเป็นทางนิติกรรม หรือทางมรดกสามารถที่จะขอรับสิทธิบัตรร่วมกันได้ หรือที่เรียกว่าเป็นผู้ทรงสิทธิบัตรร่วม

1.3.1 การเป็นผู้ทรงสิทธิบัตรร่วม

พระราชบัญญัติสิทธิบัตร ได้บัญญัติกรณีผู้ทรงสิทธิบัตร อาจจะถือสิทธิบัตรร่วมกัน³⁰ โดยอาจจะเกิดขึ้นกรณีเป็นผู้มีสิทธิบัตรร่วมกัน ดังนี้

กรณีบุคคลหลายคนทำการประดิษฐ์ร่วมกัน บุคคลเหล่านั้นมีสิทธิขอรับสิทธิบัตรร่วมกัน³¹

กรณีบุคคลหลายคนต่างทำการประดิษฐ์อย่างเดียวกันโดยไม่ได้ ร่วมกัน ให้บุคคลซึ่งได้ยื่นคำขอรับสิทธิบัตรไว้ก่อนเป็นผู้ที่สิทธิรับสิทธิบัตร ถ้ายื่นคำขอสิทธิบัตรในวันเดียวกันให้ทำความตกลงกันว่าจะให้บุคคลใดมีสิทธิแต่เพียงผู้เดียว หรือให้มีสิทธิบัตรร่วมกัน³²

กรณีผู้ทรงสิทธิบัตรร่วมโอนสิทธิบัตรให้บุคคลอื่น ผู้รับโอนย่อมเป็นผู้ทรงสิทธิบัตรร่วม³³

กรณีมีการโฆษณาการจดทะเบียนการประดิษฐ์และการออกอนุสิทธิบัตรสำหรับการประดิษฐ์ใดและมีการโต้แย้งว่าเป็นการประดิษฐ์อย่างเดียวกับของตน

³⁰ พระราชบัญญัติสิทธิบัตร (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535, มาตรา 40.

³¹ เรื่องเดียวกัน, มาตรา 15.

³² เรื่องเดียวกัน, มาตรา 16.

³³ เรื่องเดียวกัน, มาตรา 38.

และได้ยื่นคำขอรับสิทธิบัตรไว้ในวันเดียวกันแล้ว ทั้งนี้ได้ขอให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีการตรวจสอบว่ามีการตรวจสอบว่าเป็นการออกโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ คือเป็นการประดิษฐ์อย่างเดียวกันและได้ยื่นขอรับสิทธิบัตรในวันเดียวกัน ต่อมาพนักงานเจ้าหน้าที่ได้ให้ตกลงกันว่าจะให้บุคคลใดเป็นผู้มีสิทธิแต่ผู้เดียวหรือให้มีสิทธิร่วมกัน ถ้าตกลงกันไม่ได้ภายในเวลาที่เจ้าพนักงานกำหนดให้ถือว่าบุคคลเหล่านั้นมีสิทธิร่วมกันในการประดิษฐ์นั้น³⁴

1.3.2 สิทธิของผู้ทรงสิทธิบัตรร่วม

ผู้ทรงสิทธิบัตร ร่วมมีสิทธิดังต่อไปนี้ โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้ทรงสิทธิบัตรร่วมคนอื่น เว้นแต่การอนุญาตให้ใช้สิทธิบัตรหรือการโอนสิทธิบัตร ต้องได้รับความยินยอมจากผู้ทรงสิทธิบัตรร่วมทุกคน

1) ผู้ทรงสิทธิมีสิทธิเด็ดขาดที่จะแสวงหาประโยชน์จากการประดิษฐ์หรือการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่ได้รับสิทธิบัตรหรืออนุสิทธิบัตร ดังกำหนดไว้ในกฎหมาย ในมาตรา 40 มาตรา 36 มาตรา 37 โดยผู้ทรงสิทธิบัตรเท่านั้นมีสิทธิดังต่อไปนี้

(1) ในกรณีสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ สิทธิในการผลิต ใช้ ขาย มีไว้เพื่อขาย เสนอขายหรือนำเข้ามาในราชอาณาจักรซึ่งผลิตภัณฑ์ตามสิทธิบัตร

(2) ในกรณีสิทธิบัตรกรรมวิธี สิทธิในการใช้กรรมวิธีตามสิทธิบัตรผลิต ใช้ ขาย มีไว้เพื่อเสนอขายหรือนำเข้ามาในราชอาณาจักรซึ่งผลิตภัณฑ์ที่ผลิตโดยใช้กรรมวิธีตามสิทธิบัตร

2) สิทธิที่ผู้ทรงสิทธิบัตรมีสิทธิที่จะใช้ถ้อยคำที่แสดงว่าได้รับสิทธิบัตรหรืออนุสิทธิบัตร มีบัญญัติไว้ในมาตรา 37 และมาตรา 65 อัญญัติ ซึ่งในมาตรา 37 บัญญัติให้ผู้ทรงสิทธิบัตรมีสิทธิใช้คำว่า “สิทธิบัตรไทย” หรืออักษร สบท.หรืออักษรต่างประเทศที่มีความหมายเช่นเดียวกันให้ปรากฏที่ผลิตภัณฑ์ภาชนะบรรจุ หรือ หีบห่อของผลิตภัณฑ์ หรือในการโฆษณาตามสิทธิบัตร³⁵ และในส่วนที่เป็นอนุสิทธิบัตรก็มีไว้ในมาตรา 65 อัญญัติ โดยบัญญัติให้ผู้ทรงสิทธิบัตรมีสิทธิใช้คำว่า “อนุสิทธิบัตรไทย” หรือ

³⁴พระราชบัญญัติสิทธิบัตร (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535, มาตรา 77 สัตต.

³⁵เรื่องเดียวกัน, มาตรา 37.

อักษร อสพท. หรืออักษรต่างประเทศที่มีความหมายเช่นเดียวกันให้ปรากฏที่ผลิตภัณฑ์ ภาชนะบรรจุหรือหีบห่อของผลิตภัณฑ์ หรือในการโฆษณาการประดิษฐ์ตามอนุ- สิทธิบัตร

3) สิทธิที่จะอนุญาตให้บุคคลอื่นใช้สิทธิตามสิทธิบัตรผู้ทรงสิทธิบัตร มีสิทธิที่จะให้บุคคลอื่นหาประโยชน์จากสิทธิบัตรจากการประดิษฐ์หรือการออกแบบ ผลิตภัณฑ์หรือกรรมวิธีตามสิทธิบัตร การใช้แบบผลิตภัณฑ์ หรือ การขายผลิตภัณฑ์ ตามสิทธิบัตร ทั้งยังให้มีสิทธิใช้ถ้อยคำระบุว่าเป็นผลิตภัณฑ์ตามสิทธิบัตร โดยผู้ทรง- สิทธิบัตรเป็นผู้อนุญาต และเรียกค่าตอบแทนจากผู้รับอนุญาต หรือไม่ก็ได้ โดยเรียก สัญญานั้นว่า “สัญญาอนุญาตให้ใช้ตามสิทธิบัตร” ดังมีบัญญัติไว้ในมาตรา 38 ที่บัญญัติ ให้ผู้ทรงสิทธิบัตรสามารถอนุญาตสิทธิบัตรให้แก่บุคคลอื่นก็ได้ ตามมาตรา 36 และ มาตรา 37 หรืออาจโอนสิทธิบัตรให้แก่บุคคลก็ได้ ซึ่งในการอนุญาตให้ใช้สิทธินั้น คู่สัญญามีสิทธิที่กำหนดให้เป็นสัญญาอนุญาตอาจแบ่งเป็นประเภทได้ดังนี้³⁶

แบบที่ 1 สัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิบัตรไม่เด็ดขาด (Non-exclusive Patent Licensing Agreement) สัญญาอนุญาตในแบบนี้เมื่อผู้ทรงสิทธิบัตรอนุญาตให้ ผู้อื่นใช้สิทธิตามสิทธิบัตรแล้ว ผู้ทรงสิทธิบัตรมีสิทธิอนุญาตให้ผู้อื่นใช้สิทธิได้อย่าง ไม่จำกัด ผู้ทรงสิทธิบัตรยังสามารถใช้งานของตนได้ และผู้รับอนุญาตในสัญญาแบบนี้ ไม่มีฐานะเป็นผู้เสียหายในการฟ้องคดี

แบบที่ 2 สัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิบัตรแต่เพียงผู้เดียว (Sole Patent Licensing Agreement) สัญญาอนุญาตในแบบนี้ผู้รับอนุญาตสามารถใช้สิทธิในสิทธิบัตร ได้แต่เพียงผู้เดียว ผู้ทรงสิทธิบัตรอนุญาตให้บุคคลอื่นใช้งานอีกไม่ได้ แต่ผู้ทรงสิทธิบัตร อาจกำหนดระยะเวลาหรืออนุญาตเฉพาะอย่างได้ เช่น เฉพาะการผลิต เฉพาะการขาย การมีไว้เพื่อขาย หรือการนำเข้ามาในราชอาณาจักร ผู้รับอนุญาตในสัญญาแบบนี้ไม่มี ฐานะเป็นผู้เสียหายในการฟ้องคดี

แบบที่ 3 สัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิบัตรเด็ดขาด (Exclusive Patent Licensing Agreement) สัญญาอนุญาตในแบบนี้ผู้รับอนุญาตมีสิทธิแต่เพียงผู้เดียวตาม

³⁶ ปภาศรี บัวสวรรค์, เรื่องเดิม, หน้า 54-55.

มาตรา 36 ซึ่งเป็นผลให้แม้แต่ผู้ทรงสิทธิบัตรไม่มีสิทธิใช้สิทธิตามสิทธิบัตรและไม่มีสิทธิอนุญาตให้ผู้อื่นใช้สิทธิได้อีก ผู้รับอนุญาตในสัญญาแบบนี้ จึงมีฐานะเป็นผู้เสียหาย และถือเป็นผู้ทรงสิทธิบัตรได้

การอนุญาตให้ใช้สิทธิตามสิทธิบัตรเป็นวิธีการที่แพร่หลายในกลุ่มผู้ประกอบการอุตสาหกรรม โดยทั่วไปสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิตามสิทธิบัตร มักจะเป็นส่วนหนึ่งของสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิ (Licensing Agreement) ซึ่งเป็นการอนุญาตหรือยินยอมให้ใช้สิทธิอื่น ๆ ด้วย เช่น เครื่องหมายการค้า หรือชื่อทางการค้า ความลับในทางค้าและคู่สัญญาอาจมีการกำหนดค่าตอบแทน (Remuneration)³⁷ ซึ่งผู้ทรงสิทธิบัตรมีสิทธิที่จะอนุญาตให้บุคคลอื่นใช้สิทธิบัตรรายอื่นได้อีก หรือกำหนดให้เฉพาะผู้รับอนุญาตเพียงรายเดียวใช้สิทธิโดยจะไม่อนุญาตให้บุคคลอื่นอีก แต่ผู้ทรงสิทธิยังมีสิทธิที่จะผลิตเองด้วยการอนุญาตดังกล่าวข้างต้นนี้มีผลทำให้ผู้ได้รับอนุญาตมีสิทธิกระทำการอันมีสิทธิบัตรของเจ้าของนั้น โดยไม่ถือว่าเป็นการละเมิดต่อกฎหมาย นอกจากนี้แล้วส่วนใหญ่ของสัญญาอนุญาตให้ผู้ใช้สิทธิ จะรวมถึงการให้อนุญาตหรือยินยอมให้ส่วนอื่น ๆ ด้วย เช่น การยอมให้ใช้เครื่องหมายการค้าหรือชื่อทางการค้า เคล็ดลับการผลิตสินค้าหรือความลับทางการค้าอยู่ด้วย

นอกจากนี้แล้วอนุญาตให้บุคคลอื่นใช้สิทธิในสิทธิบัตร โดยจะกำหนดเงื่อนไข ข้อจำกัดสิทธิหรือค่าตอบแทนในลักษณะอันเป็นการจำกัดการแข่งขันโดยไม่ชอบธรรมไม่ได้³⁸ การขัดต่อหลักเกณฑ์ดังกล่าวถือว่าข้อตกลงนั้นเป็นโมฆะใช้บังคับไม่ได้ และในการอนุญาตให้ใช้สิทธิ หากมีผู้ทรงสิทธิบัตรร่วมกันในสิทธิบัตรนั้นหลายคน ทุก ๆ คนในเจ้าของร่วมกันนั้นต้องให้ความยินยอมทั้งหมด และบังคับให้ต้องทำเป็นหนังสือ ดังที่มีบัญญัติไว้ในมาตรา 40 และมาตรา 41 ประกอบกับกฎกระทรวง ฉบับที่ 25 พ.ศ. 2543

³⁷ ยรรยง พวงราช, คำอธิบายกฎหมายสิทธิบัตร, หน้า 96.

³⁸ พระราชบัญญัติสิทธิบัตร (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535, มาตรา 38.

4) สิทธิที่จะโอนสิทธิบัตรให้แก่บุคคลอื่น

เจ้าของสิทธิบัตรสามารถโอนสิทธิบัตรของตนให้แก่บุคคลอื่นได้ ต้องทำเป็นหนังสือจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่³⁹ ตามมาตรา 41 ทั้งยังตกทอดเป็นมรดกให้แก่ทายาทได้ตามกฎหมายแพ่งเกี่ยวกับมรดก ตามหลักในมาตรา 42 หรืออาจถูกยึดหรืออายัดหรือนำออกขายทอดตลาดเพื่อบังคับชำระหนี้ได้ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งได้เช่นเดียวกับทรัพย์สินประเภทอื่น

1.4 สิทธิการฟ้องคดีที่ฝ่าฝืนสิทธิในสิทธิบัตร

การฟ้องคดีเกี่ยวกับละเมิดสิทธิบัตรต้องเป็นไปตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ และวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. 2539 คดีที่อยู่ในอำนาจของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ ก็คือคดีตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 7 ของบทบัญญัติดังกล่าว กระบวนพิจารณาในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ จะนำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้ก็ต่อเมื่อเป็นไปตามมาตรา 26 ของบทกฎหมายดังกล่าว

มาตรา 7 ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ และวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. 2539 ซึ่งเป็นบทบัญญัติกำหนดประเภทของคดี ที่อยู่ในอำนาจของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ สำหรับคดีแพ่งที่ฟ้องคดีเกี่ยวกับละเมิด สิทธิบัตร ลิขสิทธิ์ เครื่องหมายการค้า อยู่ในอำนาจของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศซึ่งกำหนดไว้ใน อนุ (3)

มาตรา 26 เป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับกระบวนพิจารณาในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ ให้เป็นไปตามบทบัญญัตินี้ และในข้อกำหนดมาตรา 30 ซึ่งออกโดยอาศัยอำนาจของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ ในกรณีไม่มีข้อกำหนดดังกล่าวให้นำบทบัญญัติตามประมวลวิธีพิจารณาความแพ่ง หรือ

³⁹พระราชบัญญัติสิทธิบัตร (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535, มาตรา 39.

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หรือพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงมาบังคับใช้โดยอนุโลม พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 หมวด 5 เบ็ดเตล็ด

มาตรา 75 ห้ามมิให้บุคคลใดซึ่งไม่มีสิทธิตามพระราชบัญญัตินี้ ใช้คำว่า “สิทธิบัตรไทย” “อนุสิทธิบัตรไทย” หรืออักษร สบท. หรือ อักษร อสบท. หรืออักษรต่างประเทศที่มีความหมายเช่นเดียวกัน หรือคำอื่นใดที่มีความหมายเดียวกันให้ปรากฏที่ผลิตภัณฑ์ภาชนะบรรจุ หรือหีบห่อของผลิตภัณฑ์ หรือในการโฆษณา การประดิษฐ์ หรือการออกแบบผลิตภัณฑ์ใด ๆ⁴⁰

มาตรา 76 ห้ามมิให้บุคคลใดซึ่งไม่มีสิทธิตามพระราชบัญญัตินี้ ใช้คำว่า “รอร์บสิทธิบัตร” หรือ “รอร์บอนุสิทธิบัตร” หรือคำอื่นใดที่มีความหมายเช่นเดียวกันให้ปรากฏที่ผลิตภัณฑ์ ภาชนะบรรจุ หรือหีบห่อของผลิตภัณฑ์ หรือในการโฆษณา การประดิษฐ์ หรือการออกแบบผลิตภัณฑ์ใด ๆ เว้นแต่เป็นผู้รอร์บสิทธิบัตรหรืออนุสิทธิบัตรและยังอยู่ในระหว่างการพิจารณาคำขอ⁴¹

มาตรา 77 ในกรณีที่ผู้ทรงสิทธิบัตรหรือผู้ทรงอนุสิทธิบัตรในกรรมวิธีการผลิตผลิตภัณฑ์ ฟ้องผู้ฝ่าฝืนสิทธิตามสิทธิบัตรหรืออนุสิทธิบัตรของตนเป็นคดีแพ่ง หากผู้ทรงสิทธิบัตรหรือผู้ทรงอนุสิทธิบัตรพิสูจน์ได้ว่าผลิตภัณฑ์ที่จำเลยผลิตมีลักษณะเช่นเดียวกันหรือคล้ายกันกับผลิตภัณฑ์ที่ผลิตโดยใช้กรรมวิธีของผู้ทรงสิทธิบัตรหรือผู้ทรงอนุสิทธิบัตร เว้นแต่จำเลยจะพิสูจน์ให้เห็นเป็นอย่างอื่น⁴²

มาตรา 77 ทวิ ในกรณีที่มิหลักฐานโดยชัดแจ้งว่ามีผู้กระทำหรือกำลังจะกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งอันเป็นการฝ่าฝืนของผู้ทรงสิทธิบัตรหรือผู้ทรงอนุสิทธิบัตรตามมาตรา 36 หรือมาตรา 63 หรือมาตรา 65 ทศ ประกอบด้วยมาตรา 36 ผู้ทรงสิทธิบัตรหรือผู้ทรงอนุสิทธิบัตร อาจขอให้ศาลมีคำสั่งให้บุคคลดังกล่าวระงับหรือละเว้นการ

⁴⁰พระราชบัญญัติสิทธิบัตร (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535, มาตรา 75.

⁴¹เรื่องเดียวกัน, มาตรา 76.

⁴²เรื่องเดียวกัน, มาตรา 77.

กระทำได้ดังกล่าวนั้นได้ การที่ศาลมีคำสั่งดังกล่าวไม่ตัดสิทธิผู้ทรงสิทธิบัตรหรือผู้ทรงอนุสิทธิบัตรที่จะเรียกค่าเสียหายตามมาตรา 77 คี⁴³

มาตรา 77 คี ในกรณีที่ผู้ฝ่าฝืนของผู้ทรงสิทธิบัตรหรือผู้ทรงอนุสิทธิบัตรตามมาตรา 36 หรือมาตรา 63 หรือมาตรา 65 ทศ ประกอบด้วยมาตรา 36 ศาลมีอำนาจสั่งให้ผู้ฝ่าฝืนชดเชยค่าเสียหายแก่ผู้ทรงสิทธิบัตรหรือผู้ทรงอนุสิทธิบัตรตามจำนวนที่ศาลเห็นสมควร โดยคำนึงถึงความร้ายแรงของความเสียหาย รวมทั้งการสูญเสียประโยชน์และค่าใช้จ่ายอันจำเป็นในการบังคับตามสิทธิของผู้ทรงสิทธิบัตรหรือผู้ทรงอนุสิทธิบัตรด้วย⁴⁴

1.5 กฎหมายสิทธิบัตรต่างประเทศเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ของผู้ทรงสิทธิบัตรร่วม

กฎหมายสิทธิบัตรของต่างประเทศ ได้บัญญัติถึงทรงสิทธิบัตรร่วมแต่ละราย มีสิทธิที่จะใช้สิทธิแสวงหาประโยชน์ในสิทธิบัตร ไม่ว่าจะเป็นการผลิต ใช้ หรือจำหน่าย ซึ่งผลิตภัณฑ์ตามสิทธิบัตรตามที่ได้จดทะเบียนไว้ รวมทั้งได้บัญญัติถึงการแบ่งประโยชน์หรือไม่แบ่งประโยชน์ หรือไม่ได้บัญญัติไว้ ระหว่างผู้ทรงสิทธิบัตรด้วยกันของแต่ละประเทศที่แตกต่างกัน

1.5.1 ประเทศอังกฤษ

กฎหมายสิทธิบัตรอังกฤษ มีบทบัญญัติอันเกี่ยวข้องกับผู้ทรงสิทธิบัตรร่วม ตามมาตรา 36 ีไว้ว่า

1) ในกรณีที่มีการออกสิทธิบัตรให้แก่บุคคลตั้งแต่สองคนหรือมากกว่านั้น ผู้ทรงสิทธิบัตรทุกคนมีสิทธิในสัดส่วนที่เท่ากันในสิทธิบัตร ที่ไม่อาจแบ่งแยกได้ เว้นแต่จะมีข้อตกลงกันไว้เป็นอย่างอื่น

2) กรณีที่มีผู้ทรงสิทธิบัตรสองคนขึ้นไป ย่อมอยู่ภายใต้บทบัญญัติตามมาตรานี้ เว้นแต่จะมีข้อตกลงไว้เป็นอย่างอื่น แต่ละคนมีสิทธิใช้เพื่อประโยชน์ของตนเอง

⁴³พระราชบัญญัติสิทธิบัตร (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535, มาตรา 77.

⁴⁴เรื่องเดียวกัน.

โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้ทรงสิทธิบัตรอื่น และไม่ต้องแบ่งผลประโยชน์ให้แก่ผู้ทรงสิทธิบัตรคนอื่น

ข้อเอ ผู้ทรงสิทธิบัตรแต่ละคน อาจจะทำการโดยตนเอง หรือตัวแทน จะทำการในสิ่งประดิษฐ์ใด ๆ เพื่อประโยชน์ของตนเอง โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้ทรงสิทธิบัตรคนอื่น และไม่จำเป็นต้องขอใช้หรือแบ่งประโยชน์ให้แก่อีกฝ่ายหนึ่ง

ผู้ทรงสิทธิบัตรร่วม มีสิทธิในการดำเนินการใด ๆ ในสิทธิบัตรด้วยตนเองได้ แต่ไม่สามารถที่จะโอนหรือประกันการชำระหนี้ (จำนอง) หรืออนุญาตให้บุคคลอื่น โดยไม่ได้รับความยินยอมจากผู้ทรงสิทธิบัตรร่วม ตามมาตรา 36 (1) (2) (3) และผลประโยชน์ที่ได้รับจากการใช้สิทธิในฐานะผู้ทรงสิทธิร่วม ก็ไม่ต้องแบ่งปันให้แก่ผู้ทรงสิทธิบัตรร่วมคนอื่น

3) การกระทำใด ๆ ดังกล่าวตาม ข้อ เอ ไม่ถือว่าเป็นการละเมิดสิทธิบัตร

1.5.2 ประเทศสหรัฐอเมริกา

กฎหมายว่าด้วยสิทธิบัตรสหรัฐอเมริกา (Patent 35 US CS)⁴⁵ มีบทบัญญัติอันเกี่ยวข้องกับผู้ทรงสิทธิบัตรร่วม ตาม มาตรา 262 บัญญัติไว้ว่า ในกรณีที่ไม่มีสัญญาหรือข้อตกลงไว้เป็นอย่างอื่น ผู้ทรงสิทธิบัตรร่วมแต่ละราย สามารถที่จะผลิต ใช้ หรือจำหน่าย ซึ่งผลิตภัณฑ์ตามสิทธิบัตรที่ได้จดทะเบียนไว้ โดยไม่ต้องขอความยินยอมจากผู้ทรงสิทธิบัตร และไม่ต้องแบ่งผลประโยชน์จากการผลิต การใช้ หรือขายจากผลิตภัณฑ์ดังกล่าวข้างต้น ให้แก่ผู้ทรงสิทธิบัตรร่วมคนอื่น

⁴⁵Cornell University Law School, U.S. Patent Act, Part III. Patents and Protection of Patent Rights, Chapt. 26 Ownership and Assignment, Sect. 261 Ownership; assignment [Online], available URL: <http://www.law.cornell.edu/patent/35uscs261.html>, 2011(March, 31).

1.5.3 ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน⁴⁶

กฎหมายสิทธิบัตรสาธารณรัฐประชาชนจีน ที่เกี่ยวข้องกับสิทธิบัตร และผู้ทรงสิทธิบัตรร่วม ไว้ดังนี้

สิทธิบัตรอาจมีผู้ทรงสิทธิบัตรตั้งแต่ 2 คน ขึ้นไปซึ่งอาจจะเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลอาจเกิดขึ้นได้โดยผลทางกฎหมายตามมาตรา 8 ในกรณีผู้ทรงสิทธิบัตรร่วมหรืออาจเกิดจากผลสัญญาของกลุ่ม การรับมรดก หรือการรับโอนสิทธิ

สิทธิของผู้ทรงสิทธิในสิทธิบัตร อาจจะไม่เท่ากันก็ได้ ระหว่างผู้ทรงสิทธิบัตรร่วม ซึ่งจะขึ้นอยู่กับข้อตกลงในสัญญาของผู้ทรงสิทธิบัตร เช่น ในกรณีไม่มีการแบ่งส่วนในสิทธิบัตร กรณีที่เป็นสินสมรส หรือรับมรดกร่วมกันตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ 1986 ซึ่งในส่วนที่ผู้ทรงสิทธิบัตรถือไว้ในส่วนของตนสามารถขายหรือโอนในส่วนของตนได้ แต่ให้ผู้ทรงสิทธิบัตรร่วมคนอื่นซื้อก่อน

2. กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยทรัพย์สิน

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับทรัพย์สินไว้ในบรรพ 4 ว่าด้วยทรัพย์สิน แต่ผู้ศึกษาจะศึกษาเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับสิทธิประโยชน์ของผู้ทรงสิทธิบัตรร่วมดังต่อไปนี้

ทรัพย์สิน คือ สิทธิที่มีวัตถุแห่งสิทธิเป็นทรัพย์สิน หรือสิทธิที่มีอยู่เหนือทรัพย์สินโดยตรง เช่น กรรมสิทธิ์ สิทธิครอบครอง ภาระจำยอม สิทธิตามสัญญา สิทธิเก็บกิน สิทธิเหนือพื้นดิน ภาระติดพันในอสังหาริมทรัพย์ สิทธิจำนอง สิทธิจำนำ สิทธิยืมค้ำหวง ลิขสิทธิ์ สิทธิในเครื่องหมายการค้า เป็นต้น ทรัพย์สินย่อมใช้กัน ได้แก่ บุคคลทั่วไป เช่น เรามีกรรมสิทธิ์หนังสือ เราจะขีดเขียน ทำลายอย่างใดก็ได้ แม้หนังสือนั้นจะตกไปอยู่ที่ผู้ใด เราก็มีสิทธิติดตามเอาคืนได้ ทรัพย์สินจะก่อตั้งขึ้นได้ก็โดยอาศัยอำนาจของ

⁴⁶Novexcn.com, **Patent Law of The People's Republic of China** [Online],

Available URL: http://www.novexcn.com/patent_law_92.html, 2011 (March, 31).

กฎหมายเท่านั้น การได้มาซึ่งทรัพย์สินแบ่งได้ 2 ลักษณะ คือ โดยทางนิติกรรมและการได้มาซึ่งทรัพย์สินโดยทางอื่นนอกจากนิติกรรม

2.1 กรรมสิทธิ์

เนื่องจากกรรมสิทธิ์ คือ ทรัพย์สินชนิดหนึ่ง ดังนั้นประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้มีจุดประสงค์แบ่งแยกประเภทไว้ กำหนดบุคคลจะต้องเข้ามาเกี่ยวข้องกับซึ่งกันและกัน ในกรณีที่มีทรัพย์สินเป็นมูลแห่งการเกี่ยวข้องเพื่อให้รู้ว่าบุคคลไหนมีอำนาจดีกว่าใคร ซึ่งเจ้าของทรัพย์สินมีสิทธิใช้สอยและจำหน่ายทรัพย์สินของตนและได้ซึ่งดอกผลแห่งทรัพย์สินนั้น กับทั้งมีสิทธิติดตามและเอาคืนซึ่งทรัพย์สินของตนจากบุคคลผู้ไม่มีสิทธิจะยึดถือไว้ และมีสิทธิขัดขวางมิให้ผู้อื่นสอดเข้าเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินนั้น⁴⁷

กรรมสิทธิ์เป็นส่วนหนึ่งของทรัพย์สินประเภทหนึ่งที่มีอยู่ในบรรพ 4 ซึ่งถือได้ว่ากรรมสิทธิ์มิใช่ตัวทรัพย์ แต่เป็นอำนาจชนิดหนึ่งที่กฎหมายรับรองบังคับบัญญัติให้มีผลให้บุคคลอยู่เหนือทรัพย์ได้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ อำนาจแห่งการเป็นเจ้าของในที่นี้จึงกล่าวได้ว่า กรรมสิทธิ์คือทรัพย์สินชนิดหนึ่งอันแสดงถึงความเป็นเจ้าของแห่งทรัพย์สิน

กรรมสิทธิ์ เป็นที่รวมของสิทธิต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ คือ

- 1) สิทธิครอบครองและยึดถือ
- 2) สิทธิใช้สอยและได้ซึ่งดอกผล
- 3) สิทธิจะจำหน่ายหรือโอน
- 4) สิทธิติดตามเอาคืนจากบุคคลผู้ไม่มีสิทธิจะยึดถือไว้
- 5) สิทธิขัดขวางมิให้ผู้อื่นสอดเข้าเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินนั้น โดยมีขอบด้วย

กฎหมาย

⁴⁷ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 1336.

2.1.1 ลักษณะของกรรมสิทธิ์

1) กรรมสิทธิ์เด็ดขาด

ประการแรกที่โดดเด่นที่สุดคือเจ้าของกรรมสิทธิ์มีสิทธิที่จะกระทำการบังคับตามสิทธิของตนได้โดยพลการ โดยไม่ต้องไปขอร้องจากศาลให้บังคับบัญชาให้ เช่น ติดตามเอาคืนจากบุคคลผู้ไม่มีสิทธิจะยึดถือไว้หรือขัดขวางมิให้ผู้อื่นสอดเข้าเกี่ยวข้องโดยมิชอบด้วยกฎหมายกรณีทั้งสอง ผู้ทรงกรรมสิทธิ์ย่อมกระทำการบังคับสิทธิของตนแม้บางครั้งอาจจะต้องใช้กำลัง ถ้าสมควรแก่เหตุกฎหมายก็ถือว่าเป็นการป้องกันชอบด้วยกฎหมาย ดังนั้นจึงสรุปได้ว่ากรรมสิทธิ์นั้นมีลักษณะเป็นสิทธิเด็ดขาด ซึ่งหมายถึง ผู้ทรงกรรมสิทธิ์ชอบที่จะใช้อำนาจในกรรมสิทธิ์นั้น โดยพลการไม่ต้องไปขออนุญาตหรือขอร้องให้ศาลบังคับให้

2) กรรมสิทธิ์ก่อให้เกิดอำนาจหวงกันไว้โดยเฉพาะ

ประการที่สอง กรรมสิทธิ์ก่อให้เกิดหน้าที่แก่บุคคลอื่นทุกคนในโลกที่จะต้องไม่มารบกวนขัดขวางในสิทธิที่เจ้าของกรรมสิทธิ์มีอยู่ กรรมสิทธิ์ก่อให้เกิดอำนาจหวงกันโดยเฉพาะ ทรัพย์สินอื่นในบางกรณีจะต้องยอมให้ผู้ทรงสิทธิอื่นเข้ามาเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินนั้นได้ เช่น ผู้ทรงสิทธิอาศัยจะต้องยอมแก่ผู้ทรงสิทธิเก็บกิน สำหรับกรรมสิทธิ์ผู้ทรงกรรมสิทธิ์มีอำนาจหวงกันโดยเฉพาะ เว้นแต่จะตกอยู่ในความคุ้มครองกรรมสิทธิ์ ตามบทบังคับของกฎหมายลักษณะหวงกันที่เกี่ยวข้องแก่ทรัพย์สิน เช่นนี้เรียกว่ากรรมสิทธิ์ก่อให้เกิดอำนาจหวงกันไว้โดยเฉพาะ

3) กรรมสิทธิ์มีลักษณะถาวรโดยแท้

ประการที่สาม กรรมสิทธิ์มีลักษณะเป็นกรรมสิทธิ์ที่ถาวรโดยแท้ กล่าวคือ ทรัพย์สินเป็นสิทธิถาวรไม่สิ้นไปโดยอายุ คือ ไม่สิ้นไปโดยอายุความ แต่ทรัพย์สินโดยทั่วไปอาจมีกฎหมายยกเว้นไว้ เช่น ภาระจำยอม ถ้ามิได้ใช้เองย่อมสิ้นไป กรรมสิทธิ์เป็นสิทธิถาวร โดยแท้ไม่มีบทกฎหมายใดมาจำกัดให้กรรมสิทธิ์สิ้นไปโดยกาลเวลาได้ จึงเป็นลักษณะของสิทธิที่คงอยู่ตลอดไป ยกเว้นประมวลกฎหมายที่ดินบัญญัติยกเว้นลักษณะของกรรมสิทธิ์ไว้

2.1.2 การได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์

การจะได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์นั้นนอกจากจะมีวิธีการได้มาเฉพาะในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 4 ลักษณะ 2 หมวด 1 บุคคลอาจได้มาโดยทางอื่นอีกก็ได้ อันเป็นหลักการได้สิทธิโดยทั่วไป แยกได้ดังนี้

1) ได้มาโดยทางนิติกรรม เกิดขึ้นโดยลักษณะ สัญญาต่าง ๆ อาจจะเป็นเอกเทศสัญญาที่บัญญัติไว้ในบรรพ 3 หรืออาจโดยความตกลง เฉพาะเรื่องที่เรียกว่าสัญญาไม่มีชื่อในหลักสัญญาโดยทั่วไปในบรรพ 2

2) ได้มาโดยทางอื่นนอกจากนิติกรรม คือ การได้มาตามบทบัญญัติของกฎหมาย เหตุเพราะว่าทรัพย์สินทั้งหลายจะก่อตั้งขึ้นได้แต่ต้องอาศัยอำนาจในประมวลกฎหมายนี้ หรือกฎหมายอื่น ซึ่งเห็นได้ว่าการได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์นั้น มี 2 แห่งด้วยกัน คือ การได้มาโดยบทบัญญัติของกฎหมายว่าด้วยครอบครัวในบรรพ 5 บรรพ 6 และอีกทางหนึ่งคือการได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินใน บรรพ 4

2.2 กรรมสิทธิ์รวม

เมื่อบุคคลเดียวเป็นเจ้าของคนเดียว ย่อมมีอำนาจอันเด็ดขาดไปตามลำพัง ตามมาตรา 1336 และภายใต้บังคับแห่งกฎหมายย่อมไม่มีใครจะเข้าไปเกี่ยวข้องขัดขึ้นในการใช้อำนาจของเขาผู้เป็นเจ้าของนั้นได้ แต่ฐานะในกฎหมายอาจมิได้ ซึ่งบุคคลหลายคนต่างเกี่ยวข้องมีกรรมสิทธิ์ เป็นเจ้าของรวมกันในทรัพย์สินอันเดียวกัน เช่น หลายคนเป็นทายาทมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์มรดกด้วยกันหรือการมีภรรยาซึ่งไม่ได้จดทะเบียนสมรสตามกฎหมาย ได้ทรัพย์สินนั้นมาก็ใช้หลักกรรมสิทธิ์

ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1356 ถึง 1366 เป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิส่วนได้ การใช้อำนาจของเจ้าของผู้มีกรรมสิทธิ์รวมกัน เพื่อมิให้เกิดการแก่งแย่งกันได้ แยกพิจารณาได้ 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 เกี่ยวกับปัญหาว่ากรรมสิทธิ์รวมจะได้มาเกิดขึ้นอย่างไร มีลักษณะอย่างไร และโดยเฉพาะเกี่ยวกับมาตรา 1356 ว่าบทบัญญัติในเรื่องกรรมสิทธิ์รวมนี้จะใช้บังคับได้เพียงไร ตอนที่ 2 ว่าด้วยผลของกรรมสิทธิ์รวมในระหว่างที่ยังไม่ได้แบ่งกัน ตามมาตรา 1357 ถึง 1362 ตอนที่ 3 ว่าด้วยการแบ่งกรรมสิทธิ์รวม ตามที่บทบัญญัติ มาตรา 1363 ถึง 1366

ลักษณะของกรรมสิทธิ์รวม

กรรมสิทธิ์รวม หมายถึง กรรมสิทธิ์อันเดียวในทรัพย์สินอันเดียวแต่มีบุคคลตั้งแต่สองคนหรือมากกว่านั้นขึ้นไป เป็นเจ้าของรวมกันในทรัพย์สินอันเดียวกันนั้น ต่างคนต่างมีอำนาจที่จะใช้ได้ด้วยกัน โดยที่จะต้องไม่ขัดแย้งต่อสิทธิของผู้เป็นเจ้าของรวมกัน กรรมสิทธิ์รวมหมายความว่าหลายคนต่างมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินอันเดียวกัน

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 4 ลักษณะ 2 หมวด 3 มาตรา 1356 ใช้บังคับถ้าการรวมกันในทรัพย์สินอื่นได้หรือไม่

ถ้าทรัพย์สินเป็นของบุคคลหลายคนรวมกัน ท่านให้ใช้บทบัญญัติในหมวดนี้บังคับเว้นแต่จะมีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น⁴⁸

การมีกรรมสิทธิ์ร่วมกัน ย่อมมีผลตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 1357 และ 1362 การร่วมกันในทรัพย์สินหรืออย่างอื่นก็มีผลเช่นเดียวกันโดยอนุโลม ซึ่งอาจแยกพิจารณาในส่วน ดังนี้

- 1) เกี่ยวด้วยข้อสันนิษฐานในส่วนของผู้เป็นเจ้าของรวม⁴⁹
- 2) เกี่ยวด้วยการจัดการเปลี่ยนวัตถุที่ประสงค์แห่งทรัพย์สินที่เป็นเจ้าของรวมกัน⁵⁰
- 3) ว่าด้วยอำนาจของผู้เจ้าของรวมแต่ละคนที่อาจใช้อำนาจกรรมสิทธิ์ต่อบุคคลภายนอก⁵¹
- 4) ว่าด้วยการใช้สิทธิที่จะใช้ทรัพย์สินที่เป็นเจ้าของรวมกัน⁵²
- 5) เกี่ยวด้วยการจำหน่าย⁵³

⁴⁸ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 1356.

⁴⁹เรื่องเดียวกัน, มาตรา 1357.

⁵⁰เรื่องเดียวกัน, มาตรา 1358.

⁵¹เรื่องเดียวกัน, มาตรา 1359.

⁵²เรื่องเดียวกัน, มาตรา 1360.

⁵³เรื่องเดียวกัน, มาตรา 1357.

6) ว่าด้วยความรับผิดชอบของเจ้าของรวมในหนี้สินเกี่ยวกับทรัพย์สินที่เป็นเจ้าของรวมกันแยกพิจารณาได้ตามลำดับดังนี้⁵⁴

(1) ส่วนของเจ้าของกรรมสิทธิ์รวม

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1357 บัญญัติว่า “ท่านให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า ผู้เป็นเจ้าของรวมกันมีส่วนเท่ากัน” เป็นข้อสันนิษฐานของกฎหมาย ที่จะจัดข้อได้แจ้งในกรณีมีการพิพาท การแบ่งกรรมสิทธิ์รวม ในกรณีที่ไม่มีการตกลงไว้ชัดแจ้ง หรือมีกฎหมายบัญญัติแบ่งส่วนกันไว้ชัดแจ้งว่า แต่ละคนมีส่วนในทรัพย์สินนั้นเพียงใด กฎหมายจึงสันนิษฐานว่าผู้เป็นเจ้าของรวมกันมีส่วนเท่ากัน เมื่อเวลาแบ่งกรรมสิทธิ์รวม ตามมาตรา 1364 ก็ต้องแบ่งส่วน เท่า ๆ กัน มาตรา 1357 นี้เป็นเพียงข้อสันนิษฐานส่วนในกรรมสิทธิ์ไว้เท่านั้นจึงอาจพิสูจน์หักล้างได้ เช่น ก. พิสูจน์ได้ว่าตนได้ออกเงินซื้อส่วนมากกว่า ข. และได้ตกลงกำหนดให้มีส่วนกันไว้เช่นนั้นและในกรณีผู้ซื้อในทรัพย์สินรวมกัน ไม่ใช่เป็นบทกำหนดให้เจ้าของรวมมีส่วนสัดส่วนแตกต่างกัน อันจะเป็นการฝ่าฝืนต่อลักษณะกรรมสิทธิ์รวม มาตรา 1357 หากได้กำหนดเด็ดขาดลงไปไม่ว่าเป็นการสันนิษฐานเด็ดขาด ข้อสันนิษฐานของกฎหมายมี 2 ชนิด คือ (1) สันนิษฐานเด็ดขาด (2) สันนิษฐานไว้ก่อนในกรณีที่กฎหมายต้องการให้สันนิษฐานเด็ดขาดก็มักจะใช้ถ้อยคำว่า “ให้ถือว่า” ในกรณีเช่นนี้กฎหมายไม่ต้องการให้สืบข้อเท็จจริงหักล้าง แต่โดยทั่วไปแล้วมักจะเป็นกรณีสันนิษฐานไว้ก่อนเพื่อความสะดวกแก่การพิจารณาคดีพิพาท ถ้ามีข้อถือกรรมสิทธิ์ร่วมกันแล้ว ให้ถือว่าผู้เป็นเจ้าของร่วมกันมีส่วนเท่า ๆ กัน หากข้อเท็จจริงเป็นประการอื่น คือ ผู้เป็นเจ้าของร่วมกันต่างเป็นเจ้าของทรัพย์สินไม่เท่ากัน ก็ย่อมหักล้างข้อสันนิษฐานของกฎหมายได้⁵⁵

(2) สิทธิจัดการทรัพย์สินอันเป็นกรรมสิทธิ์รวม

การที่กฎหมายให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเจ้าของรวมมีสิทธิจัดการทรัพย์สินรวมกันในเรื่องจัดการธรรมดา ท่านว่าพึงตกลงโดยคะแนนข้างมากแห่งเจ้าของรวม แต่เจ้าของรวมคนหนึ่ง ๆ อาจทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งในทางจัดการธรรมดาได้ เว้นแต่ฝ่าย

⁵⁴ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 1357.

⁵⁵คำพิพากษาฎีกาที่ 747/2508.

ข้างมากได้ตกลงไว้เป็นอย่างอื่น แต่เจ้าของรวมคนหนึ่ง ๆ อาจทำการเพื่อรักษาทรัพย์สินได้เสมอ ในเรื่องจัดการอันเป็นสาระสำคัญ ท่านว่าจะต้องตกลงกันโดยคะแนนข้างมากแห่งเจ้าของรวมและคะแนนข้างมากนั้นต้องมีส่วนไม่ต่ำกว่าครึ่งหนึ่งแห่งค่าทรัพย์สิน การเปลี่ยนแปลงวัตถุที่ประสงค์นั้น ท่านว่าจะตกลงกันได้ก็แต่เมื่อเจ้าของรวมเห็นชอบด้วยทุกคน เบื้องต้นเห็นได้ว่า มาตรา 1358 ได้แยกอำนาจจัดการกับการควบคุมการจัดการ การจัดการตามวรรคหนึ่ง ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเจ้าของรวมทุก ๆ คนมีสิทธิจัดการด้วยกัน จะจัดการแต่ลำพังผู้เดียวไม่ให้คนอื่นจัดการไม่ได้ การจัดการตามวรรคหนึ่ง ต้องจัดการไปตามมติความเห็นชอบของเจ้าของรวมคนอื่นตามคะแนนเสียงที่กำหนดให้ จะจัดการตามอำเภอใจไม่ได้ แต่บางเรื่องที่ยอมให้ทำได้บางอย่าง ซึ่งหลักเกณฑ์ที่เจ้าของรวมจะมีเสียงในการชี้ขาดให้จัดการไปอย่างไร แยกได้ 3 กรณี

ก. การจัดการตามธรรมดา

การจัดการธรรมดา โดยปกติ เช่น มีที่นาใช้ทำนา มีน้ำใช้จับขี้ หรือจะเอาทรัพย์สินเช่นนั้นให้คนอื่นเช่า เพื่อได้เงินค่าเช่า เป็นต้น โดยการจัดการธรรมดานี้ เจ้าของรวมคนใดคนหนึ่งมีสิทธิจัดการได้เสมอ เว้นแต่เสียงข้างมากตกลงเป็นอย่างอื่น⁵⁶ ซึ่งถ้าพิจารณาอำนาจแห่งกรรมสิทธิ์ ตามมาตรา 1336 ประกอบด้วยสิทธิ ใหญ่ ๆ 3 ประการคือ สิทธิที่จะยึดถือ สิทธิที่จะใช้สอย สิทธิที่จะจำหน่าย “สิทธิที่จะใช้สอย” นั้นรวมถึงสิทธิที่จะจัดการให้ได้ดอกผลเพื่อประโยชน์จากดอกผลนั้นด้วย

การจัดการธรรมดาย่อมหมายถึง การจัดการเพื่อให้ได้ประโยชน์จากทรัพย์สินนั้น หรือการจัดการให้ทรัพย์สินนั้นเจริญดีขึ้นในกรณีเช่นนี้เจ้าของรวมควรตกลงกันใช้ด้วยเสียงข้างมากกว่าจะให้ไปเป็นผู้จัดการ และจัดการอย่างไร ถ้าไม่ได้ตกลงกันไว้ เจ้าของรวมแต่ละคนย่อมเข้าจัดการได้ ตัวอย่างเช่น นายหนึ่ง นายสอง นายสามได้รับมรดกเป็นที่นา แยก ไร่ ๓ ไร่ ในการจัดการตกลงไถทำนาต่อไปตามธรรมดา ต้องมีการตกลงด้วยเสียงข้างมากให้ทำนาต่อไป แต่จะใช้ควายตัวไหน ทายาทแต่ละคนจัดการได้โดยลำพัง เว้นแต่ฝ่ายข้างมากจะตกลงกันว่าไม่ให้ใช้ควายตัวไหน แต่ให้ใช้ควายตัวไหน แต่ถ้าเป็นการรักษาแล้วเจ้าของคนหนึ่ง ๆ มีสิทธิทำได้เสมอ ไม่ต้องอาศัยมติ เช่น ควาย

⁵⁶ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 1358 วรรคสอง.

เจ้าของรวมคนหนึ่งมีสิทธิพาไปหาหมอได้ หรือโจทก์ซึ่งเป็นเจ้าของรวมคนหนึ่งใน ตึกแถวพิพาท ย่อมมีสิทธิบอกเลิกการเช่าตึกแถวพิพาท โดยมอบอำนาจให้ทนายความ กระทำแทนได้เพราะเป็นการจัดการอันเป็นการทำเพื่อรักษาทรัพย์สินตาม มาตรา 1358 วรรคสอง⁵⁷ ที่พิพาทเป็นสินสมรระหว่างโจทก์กับผู้ตาย โจทก์ย่อมมีกรรมสิทธิ์รวมใน ที่พิพาทในฐานะเจ้าของรวมและมีสิทธิจัดการทรัพย์สินนั้นได้ การที่โจทก์ฟ้องขอให้ จำเลยในฐานะผู้จัดการมรดกของผู้ตายใส่ชื่อตนในโฉนดที่ดินพิพาทเป็นการทำสิ่งใดสิ่ง หนึ่งในการจัดการตามธรรมดาตามพระราชบัญญัติประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1358 เมื่อไม่มีข้อตกลงระหว่างเจ้าของรวมเป็นอย่างอื่นแล้ว โจทก์ย่อมมีสิทธิ ฟ้องบังคับได้เลย แม้ผู้ตายจะได้ชำระหนี้ไถ่ถอนจำนองที่ดินซึ่งเป็นหนี้อันเกี่ยวกับ ทรัพย์สินรวมและเป็นหนี้ร่วมระหว่างโจทก์กับผู้ตาย ก็เป็นคนละกรณีกัน เพราะโจทก์ มิได้ฟ้องขอให้แบ่งทรัพย์สินระหว่างเจ้าของรวมจึงไม่อาจนำมาใช้ยื่นหรือปฏิเสธมิให้ โจทก์ใส่ชื่อในโฉนดที่ดินพิพาทได้ เป็นเรื่องที่จำเลยต้องไปว่ากล่าวเป็นอีกเรื่องหนึ่งในเวลา ที่แบ่งทรัพย์สินรวม⁵⁸

ข. การจัดการอันเป็นสาระสำคัญ

ในการจัดการเพื่อให้ได้ประโยชน์หรือเพื่อให้เจริญขึ้นถ้าเจ้าของรวม ผู้จัดการจะกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นพิเศษ ออกจากการจัดการตามธรรมดา ก็ได้ชื่อว่าเป็นการจัดการอันเป็นสาระสำคัญซึ่งย่อมหมายความว่ากระทบกระเทือนถึง ความจำเป็นอยู่แห่งทรัพย์สินนั้นอย่างมาก เช่น เจ้าของรวมในนาแปลงหนึ่งเจ้าของรวม คนหนึ่งมีความเห็นว่า ควรจัดการเปลี่ยนแปลงการชลประทานในเนื้อที่นาแปลงนั้นเสีย ใหม่ให้ผิดไปจากเดิมมาก เช่นนี้เจ้าของรวมคนนั้นจะเข้าจัดการโดยไม่ปรึกษาหารือ เจ้าของรวมคนอื่นหาได้ไม่ ถ้าขึ้นเข้าทำ ถ้าเกิดความเสียหายขึ้นเจ้าของรวมที่เข้าทำอาจ ต้องรับผิดชอบต่อเจ้าของคนอื่น กฎหมายจึงได้บัญญัติให้ทำการตกลงกันเสียก่อนแล้วถือเอา เสียงข้างมากเป็นมติ

⁵⁷ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3509/2524.

⁵⁸ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 348/2538.

ค. การจัดการอันเป็นการเปลี่ยนวัตถุประสงค์

การจัดการเช่นนี้กฎหมายถือว่าสำคัญที่สุด ฉะนั้นจึงได้ให้ถือเอาเสียงข้างมาก แต่ให้ตกลงกันแต่เฉพาะเมื่อเจ้าของรวมทุกคนเห็นชอบด้วย เช่น กรรมสิทธิ์นาแปลงหนึ่งรวมกัน เจ้าของรวมผู้จัดการเห็นว่าควรเลิกทำนาเปลี่ยนเป็นทำไร่ฝัก เช่นนี้ เจ้าของรวมผู้นั้นจะเปลี่ยนเอาเองโดยพลการมิได้ เพราะถือว่าเป็นการเปลี่ยนวัตถุประสงค์ ซึ่งเจ้าของรวมทุกคนจะต้องตกลงด้วย⁵⁹

มีปัญหว่าในการจัดการทรัพย์สินอันเป็นกรรมสิทธิ์รวมกันนั้น หากเกิดกรณีที่ไม่อาจตกลงกันได้ เช่น ในกรณีการจัดการอันเป็นการเปลี่ยนวัตถุประสงค์ หากแม้เจ้าของรวมเพียงคนเดียวไม่ตกลงด้วย ก็ไม่อาจจัดการทรัพย์สินอันเป็นกรรมสิทธิ์รวมได้ เช่นนี้มีทางออกเดียวคือ ต้องมีการเรียงร้องให้แบ่งทรัพย์สินอันเป็นกรรมสิทธิ์รวมนั้น ตามมาตรา 1364, 1363

2.3 ดอกผล

ดอกผล เป็นเรื่องความเกี่ยวพันระหว่างทรัพย์อีกประการหนึ่งเป็นไปโดยลักษณะที่ทรัพย์นั้นเกิดจากทรัพย์ประธาน จะเป็นการเกิดโดยธรรมชาติ หรือโดยที่กฎหมายสมมติขึ้น ทรัพย์ที่ก่อให้เกิดขึ้น อาจจะเรียกว่า “แม่ทรัพย์” ส่วนทรัพย์ที่เกิดจากแม่ทรัพย์ ตามคำของกฎหมาย เรียกว่า “ดอกผล”

ดอกผลของทรัพย์⁶⁰ ได้แก่ ดอกผลธรรมดาและดอกผลนิตินัย วรรคสอง ดอกผลธรรมดา หมายความว่า สิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติของทรัพย์ซึ่งได้มาจากตัวทรัพย์ โดยการมีหรือใช้ทรัพย์ตามปกตินิยม และสามารถถือเอาได้เมื่อขาดจากทรัพย์นั้น ดอกผลนิตินัย⁶¹ หมายความว่า ทรัพย์หรือประโยชน์อย่างอื่นที่ได้มาเป็นครั้งคราวแก่เจ้าของทรัพย์จากผู้อื่นเพื่อการที่ได้ใช้ทรัพย์นั้น และสามารถคำนวณและถือเอาได้เป็นรายวันหรือตามระยะเวลาที่กำหนดไว้

⁵⁹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 1358 วรรคสาม.

⁶⁰ เรื่องเดียวกัน, มาตรา 148 วรรคแรก.

⁶¹ เรื่องเดียวกัน, มาตรา 148 วรรคสาม.

ลักษณะสามัญของดอกผล คือ ดอกผลต้องเป็นทรัพย์ที่ได้มาเพราะการใช้
ตัวแม่ทรัพย์ คือ ถ้าเป็นดอกผลธรรมดา ก็เป็นทรัพย์ที่ได้มาเพราะการที่บุคคลได้ใช้
แม่ทรัพย์นั้นโดยตรง แต่ถ้าเป็นดอกผลนิตินัย ก็เป็นทรัพย์ที่ได้มาเพราะการที่บุคคลอื่น
ได้ใช้ หรือตามคำกฎหมายว่า “เพื่อที่ได้ใช้ทรัพย์นั้น” ดังนั้น จึงได้หลักข้อแรกว่า
ดอกผลนั้นเป็นทรัพย์ที่เกิดขึ้นเนื่องจากการใช้ อันเป็นสิทธิส่วนหนึ่งของกรรมสิทธิ์
ตามที่ภายในบังคับแห่งกฎหมายเจ้าของทรัพย์มีสิทธิใช้สอยและจำหน่ายทรัพย์สินของ
ตนและได้ซึ่งดอกผลแห่งทรัพย์สินนั้น⁶²

ลักษณะของดอกผลนั้น การที่ทรัพย์ใดจะเป็นดอกผลนั้น ทรัพย์นั้นจะต้อง
เป็นทรัพย์ที่บังเกิดเพิ่มพูนงอกเงยขึ้นจากตัวทรัพย์เดิม หรือตัวแม่ทรัพย์ หลักนี้เป็นหลัก-
สำคัญยิ่งในการที่จะวินิจฉัยว่า ทรัพย์สิ่งใดเป็นดอกผล และทรัพย์สิ่งใดเป็นแต่เพียง
ส่วนหนึ่งของทรัพย์ที่แยกออกจากทรัพย์เดิม เช่น ลูกสัตว์ เมื่อออกจากแม่สัตว์แล้ว
ก็มิได้ทำให้แม่สัตว์มีความบกพร่องไปอย่างไร ส่วนดอกผลนิตินัยที่แยกออกจากตัว
แม่ทรัพย์นั้น ก็หาทำให้ตัวแม่ทรัพย์ขาดตกบกพร่องไปไม่ เช่น ดอกเบี้ย ไม่ทำให้ต้นทุน
ขาดหายไปดอกผล แบ่งออกเป็น 2 ชนิด

1) ดอกผลธรรมดา

ตามตัวบท คือสิ่งทั้งปวง ซึ่งได้มาเพราะใช้ของนั้นอันเกิดขึ้นโดย
ธรรมชาติ หมายความว่า สิ่งทั้งหลายที่เกิดขึ้น โดยธรรมชาติจากแม่ทรัพย์และอาจปลด-
ออกจากแม่ทรัพย์ได้โดยไม่ทำให้แม่ทรัพย์ขาดตกบกพร่องในเรื่องเจ้าของทรัพย์ย่อมได้
ดอกผล บางครั้งก็ไม่เสมอไป มาตรา 415 บุคคลใดได้ทรัพย์สินของคนอื่นไว้โดยสุจริต
ย่อมมีสิทธิได้ดอกผลอันเกิดแก่ทรัพย์นั้นตลอดเวลาที่ยังคงสุจริตอยู่ การได้ดอกผล
ในลักษณะการครอบครอง มาตรา 1376 ใช้หลักมาตรานี้เหมือนกัน การได้ดอกผล
ในลักษณะกรรมสิทธิ์ มาตรา 1336 ลักษณะเป็นปัญหา คือ เจ้าของกรรมสิทธิ์ได้จำกัด
ตัดตอนกรรมสิทธิ์ของตนเอง และโอนสิทธิได้ดอกผลให้แก่ผู้อื่น บุคคลผู้รับโอนได้
เก็บเกี่ยวเอาดอกของทรัพย์สินนั้นไปแต่จะทำลายแม่ทรัพย์ไม่ได้ สิทธิบางอย่างอาจ
บังคับตามสิทธินั้นเอาแก่ดอกผลของทรัพย์ได้ด้วย ส่วนของทรัพย์ไหนที่เป็นดอกผล

⁶²ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 1336.

ส่วนไหนไม่ใช่ดอกผลจะได้ไปอย่างไร เมื่อไรผู้ทรงสิทธิได้ดอกผลในที่ของคนอื่น เช่น เป็นดอกผลที่ได้จากข้าวไม่ใช่ดอกผลของนา แต่เป็นดอกผลเกิดจากแรงงานที่ทำ เมล็ดข้าว ก็ไม่ใช่ดอกผลของนา ลักษณะสำคัญของดอกผลธรรมดาอยู่ที่ว่าเป็นสิ่งที่ ออกเพิ่มขึ้นจากแม่ทรัพย์โดยธรรมชาติที่อาจจะแบ่งแยกหรือขาดตกออกจากแม่ทรัพย์ ได้ ถ้าเป็นอวัยวะหน่วยหนึ่งในภาวะของแม่ทรัพย์หาใช่ดอกผลไม่ เช่น ปอด ตับ

ดอกผลธรรมดา ไม่ใช่สินค้าที่ทำประกอบขึ้นด้วยเครื่องจักร เพราะ เครื่องจักรเป็นแต่เครื่องมือของคนไม่มีเชื้อจากโรงเลื่อย ไม่ใช่ดอกผลของโรงเลื่อย ผลในกฎหมายเกี่ยวกับดอกผลธรรมดา มาตรา 148 ผู้ที่จะได้ดอกผลธรรมดาก็ได้แก่ เจ้าของแม่ทรัพย์เสมอไป โดยปกติ ตามมาตรา 1336 สิทธิที่จะได้ดอกผลเป็นอำนาจใน กรรมสิทธิ์ของเจ้าของทรัพย์สินแต่เจ้าของอาจแยกโอนสิทธิที่จะได้ดอกผลให้แก่ผู้อื่น ไปก็ได้⁶³ แม้เจ้าของไม่ได้โอน บุคคลได้ทรัพย์ไว้โดยสุจริตก็ยังมีสิทธิตามกฎหมายที่จะ ได้ดอกผล⁶⁴ ข้อสำคัญของ มาตรา 148 กล่าวว่าดอกผลธรรมดาเป็นสิ่งที่ได้มาเพราะใช้ ของนั้น ใครมีสิทธิที่จะใช้ จะเป็นทรัพย์สินสิทธิหรือสิทธิตามสัญญา เช่น สิทธิที่จะใช้ได้รับ ประโยชน์ของผู้เช่า⁶⁵ สิทธิตามมาตรา 245, 271, 272, 721, 761 แม้มีสิทธิที่จะใช้ ก็อาจ บังคับตามสิทธิของตนเอาแก่ดอกผล จะถือเอาดอกผลธรรมดาแยกจากแม่ทรัพย์เมื่อใด ดอกผลธรรมดา เป็นสิ่งที่ถือสิทธิแยกจากแม่ทรัพย์ได้ต่อเมื่อขาด จากแม่ทรัพย์แล้ว

2) ดอกผลชนิดนี้

ดอกผลชนิดนี้หาได้เกิดโดยธรรมชาติไม่ หากแต่เกิดขึ้นโดยการรับรอง ของกฎหมายมาตรา 111 ให้ตัวอย่างไว้ “กล่าวคือ ดอกเบี้ย ค่าเช่า ค่าปันผล หรือ ลากอื่น ๆ ที่ได้เป็นครั้งคราวแก่เจ้าทรัพย์จากผู้อื่น ที่ได้ใช้ทรัพย์นั้น” ดอกผลชนิดนี้ต่าง กับดอกผลธรรมดาที่แม่ทรัพย์อยู่กับเจ้าของทรัพย์แล้ว ดอกผลชนิดนี้หาเกิดขึ้นได้ไม่ การเกิดของดอกผลชนิดนี้จึงอยู่ที่ระหว่างที่ผู้อื่นได้ใช้ทรัพย์นั้น ดอกผลชนิดนี้ไม่มี การขาดหลุดจากแม่ทรัพย์เป็นดอกผลสมบัติตามกฎหมาย ไม่ได้เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ

⁶³ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 1406, 1417.

⁶⁴เรื่องเดียวกัน, มาตรา 145.

⁶⁵เรื่องเดียวกัน, มาตรา 537.

มาตรา 148 “กล่าวคือว่า ดอกผล กำไร ค่าเช่า ค่าปันผล หรือลาภอื่น ๆ ที่ได้เป็นครั้งเป็นคราวแก่เจ้าทรัพย์ จากผู้อื่นเพื่อที่ได้ใช้ทรัพย์นั้น ดอกผลเหล่านี้ย่อมคำนวณและถือเอาได้ตามรายวัน” ดอกผลนิติบัญญัติเป็นประโยชน์ตอบแทนที่คนอื่นให้แก่เจ้าทรัพย์เพื่อการที่ได้ใช้ทรัพย์นั้น ลักษณะสำคัญอยู่ที่การได้มาเป็นครั้งคราว เช่น ดอกเบี้ย หรือ ค่าเช่ารายเดือนประโยชน์ตอบแทน ไม่จำเป็นว่าจะต้องเป็นเงินเสมอไปลาภอื่นใด ๆ ที่ได้เป็นครั้งคราวก็เป็นดอกผลนิติบัญญัติได้

ดอกผลนิติบัญญัติได้แก่ใครอย่างไร หลักเจ้าของทรัพย์ตามมาตรา 1336 ย่อมได้รับผลนิติบัญญัติ จากการที่ผู้อื่นใช้ทรัพย์นั้นเช่นเดียวกันกับดอกผลธรรมดา มีข้อยกเว้นที่ไม่จำเป็นเสมอไปที่จะต้องตกแก่เจ้าของทรัพย์ เช่น ผู้ที่ได้รับเงินของคนอื่นเขาไว้โดยสุจริตอาจมีสิทธิได้รับดอกเบี้ยอันเป็นดอกผลนิติบัญญัติตลอดเวลาที่ยังสุจริตก็ได้ค่าเช่าช่วงที่ผู้เช่าได้จากผู้เช่าช่วง ก็นับว่าเป็นดอกผลนิติบัญญัติ แม้ผู้เช่าจะมีใช้เจ้าของทรัพย์ก็ตาม⁶⁶

ข้อแตกต่างสำคัญดอกผลนิติบัญญัติกับดอกผลธรรมดาอยู่ที่ว่า ดอกผลนิติบัญญัติสามารถคำนวณและถือเอาเป็นสิทธิได้ตามรายวัน แม้จะยังไม่ได้เรียกร้องจ่าย ตกถึงมือก็อาจคิดให้แก่ผู้มีสิทธิได้ ส่วนดอกผลธรรมดา นั้น จะต้องเก็บเกี่ยว ขาดตกออก แล้วจึงจะได้สิทธิ เช่น เจ้าของที่ดินเอาที่ดินให้เช่า ได้ค่าเช่าเดือนละ 30 บาท ค่าเช่าเป็นดอกผลนิติบัญญัติ ได้แก่เจ้าของที่ดินนั้น โดยตกเป็นสิทธิคำนวณนับได้เป็นรายวันวันละ 1 บาท ถ้าเจ้าของโอนกรรมสิทธิ์ขายให้คนอื่นไปในวันที่ 15 ของเดือนที่มี 30 วัน เจ้าของที่ดินย่อมมีสิทธิได้ค่าเช่าสำหรับเดือนนั้น 15 บาท อีก 15 บาท เป็นของผู้รับโอน

⁶⁶ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 721.

3. กฎหมายละเมิด

3.1 คดีละเมิดทั่วไป

แนวความคิดทั่ว ๆ ไปเกี่ยวกับการกำหนดค่าเสียหายในคดีละเมิด แรกเริ่มเดิมทีในสมัยที่ละเมิดยังมิได้แยกจากการกระทำทางอาญาเมื่อบุคคลหนึ่งทำการใดอันก่อให้เกิดความเสียหายขึ้นแก่อีกบุคคลหนึ่ง รัฐจะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวเว้นแต่การกระทำนั้นจะมีลักษณะเป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยของสังคม เมื่อมีการละเมิดเกิดขึ้นอันเป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อย เช่น ใช้กำลังอาวุธทำร้ายร่างกายซึ่งกันและกัน หรือการใช้กำลังทำลายทรัพย์สินของผู้อื่น การกระทำนั้นย่อมถือได้ว่าเป็นการโต้แย้งอำนาจปกครอง ผู้ปกครองในฐานะเป็นผู้มีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยของชุมชนจึงจำเป็นต้องเข้าแทรกแซงเพื่อกำราบมิให้เกิดการกระทำเช่นนั้นอีก วิธีการแทรกแซงจึงมีลักษณะรุนแรงเป็นการลงทัณฑ์แก่ผู้กระทำความผิดที่เรียกกันว่า “ตาต่อตา ฟันต่อฟัน” อย่างไรก็ตามการลงทัณฑ์เพียงอย่างเดียวมักไม่เพียงพอตามความรู้สึกของผู้เสียหาย เช่น ก บุกรุกเข้าไปในบ้านเรือนของ ข ทำลายทรัพย์สินต่าง ๆ เช่น จุดไฟเผา แม้ทางบ้านเมืองจะจับ ก มาลงโทษทางร่างกาย ข ก็ยังคงรู้สึกว่าคุณยังไม่ได้รับชดใช้คืนในสิ่งที่ต้องเสียไป ความรู้สึกเช่นนี้ทำให้เอกชนผู้เสียหายพยายามหาทางแก้แค้นทดแทนต่อไป ผลก็คือทำให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยในชุมชนอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ทำให้เกิดมาตรการแทรกแซงขึ้นอันหนึ่ง ได้แก่ รัฐเข้าไปทำหน้าที่คนกลางกำหนดค่าเสียหายที่เกิดขึ้นให้ผู้ละเมิดชดใช้แก่ผู้เสียหาย ในระยะนั้นเนื่องจากแนวความคิดทางละเมิดและทางอาญายังไม่อาจแยกออกจากกันดังกล่าวได้ การกำหนดค่าเสียหายจึงมักเป็นไปในทางลงโทษมากกว่าที่จะคำนึงถึงความเสียหายที่แท้จริงที่เกิดความเสียหาย⁶⁷ จุดมุ่งหมายในการกำหนดค่าเสียหายทางละเมิด จุดเริ่มต้นของค่าเสียหายของประเทศ ซิวิลลอว์กับคอมมอนลอว์นั้นต่างกัน โดยในทางซิวิลลอว์เกิดจากประมวลกฎหมายแพ่งของโรมันซึ่งตาม “ทฤษฎีว่าด้วยหนี้” (Theory of Obligations) หนี้ละเมิดเป็นประเภทหนึ่งของหนี้

⁶⁷ คัมภีร์ แก้วเจริญ, “ค่าเสียหายในคดีละเมิด,” วารสารกฎหมาย 7, 3 (กรกฎาคม 2526): 132-133.

ในทางแพ่ง ที่คู่กรณีจะต้องมีการชดใช้แก่กัน ส่วนทางคอมมอนลอว์เริ่มจากหมายเรียกคดีละเมิด (Writ of Trespass) การกำหนดค่าเสียหายถือเป็นคดีเฉพาะเรื่องทั้งสองระบบจึงมีความมุ่งหมายแตกต่างกันในหลักการใหญ่ ๆ ของการกำหนดค่าเสียหาย กลไกคือทางชีวิลลอว์มุ่งหมายให้ผู้ละเมิดชดใช้ความเสียหายที่เกิดขึ้นในทำนองเดียวกับหนี้ตามสัญญา โดยยึดความเสียหายที่แท้จริง ซึ่งผู้เสียหายได้รับเป็นเกณฑ์ แล้วกำหนดค่าเสียหายไปตามนั้น โดยเหตุผลที่ว่าผู้เสียหายไม่พึงได้รับการชดใช้เกินกว่าหนี้ที่ผู้ละเมิดมีต่อตน⁶⁸ สำหรับประเทศไทยซึ่งใช้ระบบชีวิลลอว์นั้นใช้ลักษณะตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ตามมาตรา 420 ซึ่งความเสียหายที่เกิดขึ้นอาจจะเป็นการเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย ตามประมวลกฎหมายอาญา ลักษณะ 10 ได้บัญญัติความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกายไว้ตั้งแต่มาตรา 288 ถึง 300 ทรัพย์สินประมวลกฎหมายอาญา ลักษณะ 12 บัญญัติความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ไว้ตั้งแต่มาตรา 334 ถึงมาตรา 366 และมีประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1336 และ 1327 บัญญัติสิทธิของเจ้าของทรัพย์ไว้ การเอาทรัพย์ของเราไปหรือทำลายทำให้เสื่อมค่า ทำให้ได้ประโยชน์ โดยไม่มีอำนาจเป็นการทำให้เสียหาย เสรีภาพ การทำให้เสียหายต่อเสรีภาพ ตามประมวลกฎหมายอาญาอาจเป็นการข่มขืนใจให้กระทำ ไม่กระทำการ หรือยินยอมต่อสิ่งใดโดยทำให้กลัวว่าจะเกิดอันตรายต่อชีวิต ร่างกาย เสรีภาพ หรือชื่อเสียงหรือทรัพย์สินของผู้ถูกข่มขืนใจนั้นเอง หรือผู้อื่น หรือโดยใช้กำลังประทุษร้ายจนผู้ถูกข่มขืนใจต้องจำยอมหรือเป็นการหน่วงเหนี่ยวกักขัง

อนามัย เป็นความสุขสบายของร่างกาย ความสงบสุขทางใจย่อมประกอบเป็นความสุขสบายของร่างกายด้วย กฎหมายจึงคุ้มครองประโยชน์ของบุคคลที่จะอยู่อย่างสงบสุขตามสมควรตามตำแหน่งที่อยู่หรือทำเล ผู้ใดทำให้เดือดร้อนแก่ผู้อื่นที่จะอยู่อย่างสงบสุข จะเป็นด้วยทำให้มีกลิ่น เสียง ควัน ความกระเทือน เขม่าไฟ จนทำให้เสียความสุขทางใจหรือทางกาย ก็เป็นความเดือดร้อนรำคาญ เป็นละเมิด ผู้เสียหายมีสิทธิจะเรียกเอาค่าเสียหายและขอให้ห้ามการกระทำอันก่อให้เกิดความเดือดร้อนนั้น

ชื่อเสียง เป็นคุณสมบัติของบุคคลในความนิยม เป็นความต้องการของบุคคลจึงเป็นประโยชน์ที่บุคคลต้องการรักษาเอาไว้ ถ้าใครมาทำให้เสียหาย บุคคลที่ต้อง

⁶⁸ คัมภีร์ แก้วเจริญ, เรื่องเดียวกัน, หน้า 134.

เสียหายก็ต้องป้องกัน ดังนั้นกฎหมาย จึงต้องรับรองประโยชน์ เช่นนี้ของบุคคล เพราะเป็นประโยชน์ที่มีค่ายิ่งกว่าทรัพย์สินเสียอีก กฎหมายทุกประเทศจึงบัญญัติลงโทษบุคคลผู้ทำให้เขาเสียหายต่อชื่อเสียงทั้งทางอาญาและทางแพ่ง

การกำหนดไว้เป็นปัจจัยอันหนึ่งให้เกิดมีทรัพย์สินและก็เป็นประโยชน์ที่บุคคลต้องการเช่นเดียวกัน เมื่อกฎหมายรับรองคุ้มครอง ก็เกิดเป็นสิทธิขึ้นซึ่งใครจะมาทำให้เสียหายไม่ได้ ความเสียหายด้วยคำพูดก็เป็นเรื่องหมิ่นประมาท ถ้าทำด้วยกำลัง คือกระทำการขัดขวางเป็นการทำให้เสียสิทธิตามมาตรา 420⁶⁹ สิทธิการทำให้เสียหายแก่สิทธิ ก็คือเสียหายแก่ประโยชน์ที่กฎหมายคุ้มครองและที่มาตรา 420 ระบุเป็นสิทธิทั้งนั้น ส่วนประโยชน์ต่าง ๆ อะไรที่จะเป็นสิทธิก็คือประโยชน์ที่เกิดกฎหมายรับรอง ประเด็นสำคัญว่าประโยชน์ทุกอย่างนั้นจะเป็นสิทธิหรือไม่ มีหลักสำคัญในเรื่องนี้ว่า ประโยชน์ใดที่กฎหมายรับรองคุ้มครองให้ ประโยชน์นั้นก็เป็นสิทธิ ศาลฎีกาได้อธิบาย ว่า “พูดถึงสิทธิหากจะกล่าวโดยย่อและรวบรัดแล้วก็ได้แก่ประโยชน์อันบุคคลมีอยู่ แต่ประโยชน์จะเป็นสิทธิหรือไม่ ก็ต้องแล้วแต่ว่าบุคคลอื่นมีหน้าที่ต้องเคารพหรือไม่ถ้าบุคคลอื่นมีหน้าที่ต้องเคารพประโยชน์นั้นก็เป็นสิทธิ กล่าวคือ ได้รับการรับรองคุ้มครองของกฎหมาย”⁷⁰

จะเห็นได้ว่าในหลักละเมิดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์คงจำกัดประโยชน์ ที่เป็นสิทธิที่ได้รับการรับรองคุ้มครอง ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 420 ว่าทำให้เขาเสียหายแก่ชีวิตก็ดี แก่ร่างกายก็ดี อนามัยก็ดี เสรีภาพก็ดี ทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดก็ดี ท่านว่าผู้นั้นทำละเมิดถ้านอกเหนือจากที่กฎหมายบัญญัติไว้ไม่ป็นละเมิด เช่น อารมณ์ ความรู้สึกต่าง ๆ ดีใจ เสียใจ เศร้าใจ แค้นใจ เจ็บใจ เหล่านี้กฎหมายไม่ถือว่าเป็นการทำให้เสียหาย คือ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 683/2462, 292/2502, 789/2502

⁶⁹ พจนี ปุຍປາຄມ, ละเมิด (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์กรุงสยาม, 2530), หน้า 175.

⁷⁰ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 124/2482.

3.2 คดีละเมิดสิทธิบัตร

กฎหมายสิทธิบัตรได้บัญญัติคุ้มครองสิทธิของผู้ทรงสิทธิบัตรไว้ โดยจะเห็นได้จากมาตรา 36 ที่บัญญัติว่า “ผู้ทรงสิทธิบัตรเท่านั้นที่มีสิทธิดังต่อไปนี้” ตามสิทธิที่กำหนดไว้ตามกฎหมาย โดยเฉพาะสิทธิเด็ดขาด ซึ่งหมายถึงสิทธิแต่เพียงผู้เดียว ดังนั้น หากมีผู้ใดฝ่าฝืนสิทธิของผู้ทรงสิทธิบัตรตามที่กฎหมายกำหนดไว้ย่อมถือได้ว่าเป็นการกระทำละเมิดสิทธิของผู้ทรงสิทธิบัตร ตามที่กฎหมายสิทธิบัตรได้บัญญัติรับรองไว้ซึ่งกฎหมายสิทธิบัตรได้กำหนดความผิดและกำหนดโทษไว้ทั้งความรับผิดทางแพ่งและทางอาญา ซึ่งในที่นี้จะกล่าวเฉพาะความรับผิดทางแพ่งผู้ทรงสิทธิบัตรที่ถูกฝ่าฝืนสิทธิ มีอำนาจฟ้องคดีแพ่งต่อผู้ละเมิดตามมาตรา 77 และมาตรา 77 ทวิ ศาลมีอำนาจสั่งให้ผู้ฝ่าฝืนชดเชยค่าเสียหายแก่ผู้ทรงสิทธิบัตรหรือผู้ทรงอนุสิทธิบัตรตามจำนวนที่ศาลเห็นสมควร หลักในการคิดคำนวณค่าเสียหายยึดหลักความร้ายแรงของความเสียหาย รวมทั้งการสูญเสียประโยชน์และค่าใช้จ่ายอันจำเป็นในการบังคับสิทธิของผู้ทรงสิทธิบัตรหรือผู้ทรงอนุสิทธิบัตรตามมาตรา 77 ตรี

ดังนั้นการฟ้องคดีละเมิดสิทธิบัตรในส่วนค่าเสียหายที่เกิดขึ้นจากการฝ่าฝืนสิทธิของผู้ทรงสิทธิบัตรนั้น กฎหมายสิทธิบัตรได้บัญญัติไว้เป็นการเฉพาะแล้ว จึงไม่อาจนำหลักกฎหมายละเมิดตามมาตรา 420 และการคิดคำนวณค่าสินไหมทดแทน เพื่อละเมิดตามมาตรา 438 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาใช้บังคับในคดีสิทธิบัตรได้

4. อำนาจฟ้องคดี

4.1 การฟ้องคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 55 บัญญัติว่า “เมื่อมีข้อโต้แย้งเกิดขึ้นเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ของบุคคลใดตามกฎหมายแพ่ง หรือบุคคลใดจะต้องใช้สิทธิทางศาล บุคคลนั้นชอบที่จะเสนอคดีของตนต่อศาลส่วนแพ่งที่มีเขตอำนาจได้ ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายแพ่งและประมวลกฎหมายนี้”

หลักเกณฑ์ในการเสนอคดีต่อศาลมี 2 กรณี คือ⁷¹

กรณีเมื่อมีข้อโต้แย้งเกิดขึ้นเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ของบุคคลตามกฎหมายแพ่งต้องเสนอคดีแบบคดีมีข้อพิพาท ทำเป็นคำฟ้องยื่นต่อศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง⁷² คือ กรณีเมื่อต้องการใช้สิทธิทางศาล ต้องเสนอคดีแบบไม่มีข้อพิพาท ทำเป็นคำร้องขอขึ้นต่อศาล ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง กล่าวคือบุคคลใดจะใช้สิทธิทางศาลในกรณีดังกล่าว ต้องเป็นกรณีที่มีกฎหมายสารบัญญัติรับรองให้ยื่นคำร้องได้ หากไม่มีกฎหมายบัญญัติให้ผู้ใดใช้สิทธิทางศาลได้ก็ไม่มีอำนาจยื่นคำร้องขอต่อศาล คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4530/2541 การร้องขอต่อศาลเป็นคดีไม่มีข้อพิพาท ต้องมีกฎหมายให้ร้องเช่นนั้นได้ การที่ผู้ร้องขอให้ศาลสั่งว่าตนเป็นคนคนเดียวกับนายสมศักดิ์ ไม่มีกฎหมายรับรองให้ทำได้

คำว่า ศาล หมายความว่า ศาลยุติธรรมหรือผู้พิพากษาที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาแพ่ง

คำว่า คดี หมายความว่า กระบวนพิจารณานับแต่เสนอคำฟ้องต่อศาลเพื่อขอให้รับรอง คู่ครอง บังคับตาม หรือเพื่อการใช้สิทธิหรือหน้าที่ ซึ่งหมายถึงตั้งแต่เมื่อเสนอคำฟ้องหรือคำร้องขอต่อศาลเพื่อขอให้บังคับหรือใช้สิทธิ โดยไม่มีกำหนดว่าจะจบสิ้นเมื่อใด ดังนั้นคำว่าคดีหรือการดำเนินคดีจะต้องมีไปถึงสุดท้ายที่ผู้ฟ้องหรือผู้ร้องขอได้รับผลตามที่ตนขอบังคับหรือร้องขอไว้ มิใช่หมายถึงแต่แค่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดเท่านั้น⁷³ ถ้ามีการบังคับคดีอยู่ก็ต้องถือว่ายังอยู่ในความหมายของคำว่าคดี เช่น ผู้รับมอบอำนาจจากโจทก์ให้ดำเนินคดีฟ้องร้องยอมมีอำนาจดำเนินคดีแทนโจทก์จนเสร็จคดี รวมตลอดถึงการยื่นคำร้องขอให้ศาลออกหมายบังคับคดีตั้งเจ้าพนักงาน-

⁷¹ จิตฤดี วีระเวสส์, สรุปย่อหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง พ.ศ. 2551 เล่ม 1 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อภิโชติ, 2550), หน้า 88.

⁷² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง, มาตรา 55.

⁷³ อุดม เพ็ญพุ่ม, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาค 1 ตอน 1 (กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2545), หน้า 7-11.

บังคับคดีไปทำการยึดทรัพย์ และนำชี้ให้ยึดทรัพย์ด้วย โดยโจทก์ไม่ต้องทำใบมอบอำนาจใหม่⁷⁴

โจทก์ฟ้องคดีอาญาโดยมอบอำนาจให้ ช. ดำเนินคดีแทน ในหนังสือมอบอำนาจระบุว่า ให้ ช. เป็นผู้มีอำนาจดำเนินคดีอาญากับจำเลย โดยให้มีอำนาจแจ้งความร้องทุกข์ได้ เช่นนี้ คำว่า ให้มีอำนาจดำเนินคดีอาญา ย่อมหมายความว่า ให้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาต่อศาลนั่นเอง หาได้มีแต่อำนาจในการร้องทุกข์เพียงเท่านั้นไม่ ตามฎีกานี้เป็นที่เห็นได้ว่า ศาลฎีกาแปลคำว่า ดำเนินคดี โดยถือเอาตามคำวิเคราะห์ศัพท์คำว่า คดี ตามมาตรา 1 (2) มาใช้ ก็คือคดีเริ่มตั้งแต่มีการเสนอคำฟ้องต่อศาล⁷⁵

คำฟ้อง หมายความว่า กระบวนพิจารณาใด ๆ ที่โจทก์ได้เสนอข้อหาต่อศาล ไม่ว่าจะเป็นได้เสนอด้วยวาจาหรือทำเป็นหนังสือ ไม่ว่าจะเป็นเสนอต่อศาลชั้นต้นหรือชั้นอุทธรณ์หรือฎีกา ไม่ว่าจะเป็นได้เสนอในขณะที่เริ่มคดีโดยคำฟ้องหรือคำร้องขอ หรือเสนอในภายหลังโดยคำฟ้องเพิ่มเติม หรือฟ้องแย้ง หรือโดยสอดเข้ามาในคดีไม่ว่าด้วยสมัครใจหรือถูกบังคับ หรือโดยมีคำขอให้พิจารณาคดีใหม่ หลักทั่วไปของคำฟ้อง คือการเสนอข้อหาต่อศาลเพื่อให้บังคับหรือรับรองตามสิทธิของตนที่มีอยู่ตามกฎหมายในส่วนสารบัญญัติไม่ว่าจะเสนอด้วยวาจาหรือทำเป็นหนังสือ ได้แก่

1) ฟ้องเมื่อเริ่มคดี ถ้าเป็นคดีมีข้อพิพาทก็คือฟ้องที่ยื่นต่อศาลครั้งแรก ถ้าเป็นคดีไม่มีข้อพิพาทก็คือคำร้องขอที่ยื่นต่อศาลครั้งแรก

2) คำร้องขอแก้ไขเพิ่มเติมฟ้อง หลังจากที่มีการยื่นฟ้องหรือคำร้องขอไปแล้ว ถ้ามีคำร้องขอแก้ไขเพิ่มเติม คำร้องขอแก้ไขเพิ่มเติมเช่นนี้ไม่ว่าจะยื่นครั้งแรกครั้งใดก็ให้ถือว่าเป็นคำฟ้อง

3) ฟ้องแย้ง เมื่อจำเลยยื่นคำให้การ ถ้าจำเลยมีข้อเรียกร้องต่อโจทก์อย่างใดในเรื่องที่โจทก์ฟ้องมา จำเลยก็อาจขอให้บังคับโจทก์มาด้วยได้ในคำให้การ ข้อเรียกร้องของจำเลยในส่วนนี้เรียกว่า ฟ้องแย้ง

⁷⁴ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1673/2514.

⁷⁵ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4621/2530.

4) คำร้องสอด หมายถึงคำร้องของบุคคลภายนอกคดีที่ขอเข้ามาเป็นคู่ความในคดี โดยมีเหตุที่จะขอให้รับรองหรือคุ้มครองสิทธิของตนไม่ว่าจะเข้ามาเป็นฝ่ายใดหรือฝ่ายที่สามก็ตาม แต่ถ้าเป็นกรณีที่คู่ความเดิมยื่นคำร้องขอเรียกบุคคลใดเข้ามาในคดี คำร้องอย่างนี้ไม่ใช่คำร้องสอด ไม่ถือเป็นคำฟ้องหรือคำคู่ความ

5) อุทธรณ์ฎีกา รวมทั้งคำร้องขอแก้ไขเพิ่มเติมอุทธรณ์หรือ

6) คำร้องขอให้พิจารณาคดีใหม่ ไม่ว่าจะ เป็นของคู่ความฝ่ายใด

คำฟ้องตามที่กล่าวมาข้างต้น ว่าคำฟ้องอย่างใดมีหลักเกณฑ์ในรายละเอียดอย่างไรนั้น พิจารณาตามหลักเกณฑ์ของบทบัญญัติที่เกี่ยวกับคำฟ้องดังนี้

คำฟ้องในศาลชั้นต้นเมื่อเริ่มคดีก็ต้องพิจารณาตามหลักเกณฑ์ที่บัญญัติไว้ใน มาตรา 172 วรรคสอง

ฟ้องแย้งพิจารณาตามหลักเกณฑ์ตามมาตรา 172 วรรคสอง ประกอบมาตรา 177 วรรคสาม

คำร้องสอดพิจารณาตามหลักเกณฑ์มาตรา 57

คำฟ้องอุทธรณ์ คำฟ้องฎีกา พิจารณาตามหลักเกณฑ์ มาตรา 199 จัดว่า วรรคสอง

4.2 การฟ้องคดีทรัพย์สินทางปัญญา

เมื่อมีการฝ่าฝืนละเมิดสิทธิตามสิทธิบัตรขึ้น กฎหมายสิทธิบัตรซึ่งเป็นกฎหมายสารบัญญัติได้บัญญัติรับรองคุ้มครองสิทธิไว้ ก่อให้เกิดอำนาจในการฟ้องคดีแก่ผู้ทรงสิทธิบัตรต่อผู้ฝ่าฝืนสิทธิบัตร ซึ่งผู้ทรงสิทธิบัตรสามารถดำเนินคดีได้ทั้งทางแพ่งและทางอาญา สำหรับการฟ้องคดีละเมิดแก่ผู้ฝ่าฝืนสิทธิบัตรของผู้ทรงสิทธิบัตรนั้น ในส่วนการใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้แค่ไหนเพียงใดนั้นมีหลักเกณฑ์ทางกฎหมายดังนี้ พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง สำหรับคดีแพ่งในศาลทั่วไปตลอดราชอาณาจักร จึงต้องถือเป็นหลักว่า ถ้าเป็นคดีแพ่งแล้ว ต้องนำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้ในทุกศาล ไม่ว่าจะเป็นศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ หรือศาลฎีกา โดยมีข้อยกเว้นว่า เมื่อมีศาลพิเศษ “ตั้งขึ้นโดยมีข้อบังคับสำหรับศาลนั้น” ก็ต้องเป็นไปตามที่วางกฎหมายวิธีการพิจารณาของศาลนั้น

จะนำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับไม่ได้ ในคดีเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญานั้น ให้ฟ้องคดีต่อศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ และวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. 2539 ดังนั้นคดีที่อยู่ในอำนาจของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ คือคดีตามที่กำหนดในบทบัญญัติดังกล่าว⁷⁶ กระบวนพิจารณาในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศจะนำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้ก็ต่อเมื่อเป็นไปตามมาตรา 26⁷⁷

เมื่อพิจารณาถึงมาตรา 7 ดังกล่าวข้างต้นคดีละเมิดสิทธิบัตรอยู่ในบทบัญญัติของมาตรา 7 (3) ดังนั้นคดีละเมิดสิทธิบัตรจึงอยู่ในอำนาจของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ

⁷⁶พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ และวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. 2539.

⁷⁷อุดม เฟื่องฟุ้ง, เรื่องเดิม, หน้า 4-5.